

PÉTERFI BENCE

RÉGI ÉS ÚJ OKLEVELEK ÁRPÁD-HÁZI MARGIT SZENTTÉ AVATÁSÁNAK TÖRTÉNETÉHEZ (1272–1467)¹

Az alábbiakban részben olyan forrásokkal találkozik az olvasó, amelyek évszázadok óta ismertek.² Joggal merül fel a kérdés, hogy mi szükség ezek újbóli, ki tudja hányadszori közlésére. A válasz egyszerű: kritikai kiadásukat még soha senki nem végezte el. Különösen akkor fontos ezt megtenni, ha tudjuk, hogy a bizonyos esetekben maga a közlés a 17. század derekán született. Ráadásul azóta felbukkant további kéziratok tanúskodnak arról, hogy az egykori kézirati hagyomány terjedelmesebb volt, mint amivel számoltunk. A régi és a filológiai vizsgálatok utáni „új” szöveg közötti különbözőség legfőképpen a bollandisták által közölt oklevelek esetében érhető leghatározottabban tetten (2–4. sz. oklevelek), Mátyás király két, keltezetlen kérvénye (15–16. sz.) voltaképpen semmiféle jelentősebb eltérést nem mutat az eddig ismertekhez képest. Hasonló szándék vezérelt akkor is, amikor a magyar kutatásban kissé talán mostohán kezelt Rudolf-féle kérvényt az eredeti trieri kézirat alapján — az apróbb kiadási hibákat javítva — az alábbiakban közlésem (6. sz.).

1 A szerző a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontjának tudományos segédmunkatársa, az ugyanott működő „Lendület” Középkori Magyar Gazdaságtörténet Kutatócsoport (LP2015-4/2015) és az OTKA K 105 916. sz. projektjének tagja. Email: peterfi.bence@btk.mta.hu. A 2016. évi római kutatásaimat munkahelyem peregrinációs kerete finanszírozta.

2 A jelen forrásközlés némileg más formában a közeljövőben a CEU Press kiadásában, Csepregi Ildikó és Klaniczay Gábor szerkesztésében szintén napvilágot lát (*Legenda vetus, acta processus canonizationis et miracula Sanctae Margaritae de Hungaria. The oldest legend, acts of the canonization process and miracles of Saint Margaret of Hungary*). Az „újraközlés” létjogosultságát nemcsak az adja, hogy az egész oklevélfüggelék jól illeszkedik a jelen kötet tematikájához, hanem elsősorban az, hogy a régi oklevelek filológiai apparátusának közléséről az angol kötetben le kellett mondani. Csak a legszükségesebb tartalmi jegyzetek maradtak meg, jóllehet nem a régi, bollandisták nyomán sokszor idézett, hanem már az új, filológiai összehasonlító vizsgálatok nyomán létrejött — „helyreállított” — szöveg kapott helyet. Máskülönben — lévén ez különösen érvényes az újonnan talált darabokra — szinte minden itt olvasható megjegyzés amott is megtalálható, csak éppen angol nyelven (beleértve a forrásszövegeket is).

Az Orsini-oklevelek szövegének átírása, összeolvasása során nyújtott segítségéért Érszegi Géának, Lakatos Bálintnak és Neumann Tibornak szeretnék köszönetet mondani. A régi darabok kritikai kiadásához különféle javaslataival Lakatos Bálint járult hozzá jelentős mértékben. Nem utolsósorban Csepregi Ildikónak, Klaniczay Gábornak és Frank Schaernek a különféle tartalmi, formai megjegyzései szintén itt köszönöm meg.

Míg a bollandisták által felfedezett és nyomtatásban kiadott darabok esetében az Acta Sanctorum-beli első közlés vált minden további hivatkozás alapjává, addig a két Mátyás-féle kérvény esetében vagy az „eredeti”, pontosabban szólva, a humanista leveleskönyvbeli, egykorú másolatot vagy pedig egy azt alapul vevő kora újkori másolatot vették alapul, amelyből számos keringett a barokk kori történészek között.³

Fraknoi Vilmos számos ponton változtatásokat végzett a 2–4. számú oklevelek szövegén, azonban azok forrása bizonyosan nem a bollandisták által használt brüsszeli kódex volt. Az sem tartható valószínűnek, hogy e módosítások a 13. századi tanúkihallgatási jegyzőkönyv gyulafehérvári kézírata alapján születtek volna meg, amelynek elején a mondott oklevelek szintén fennmaradtak.⁴ Korrekciós javaslatainak a már 13. században is szigorú formulák szerint szerkesztett oklevelek szövegbeli párhuzamai ugyan néha ellentmondanak, azonban általában jó érzékkel találta meg a legvalószínűbb és a szöveg hagyomány által is alátámasztott helyes alakokat, még ha ennek dokumentálását, az analógiák felsorolását hiába is keressük kiadásának apparátusában. A kézírati hagyomány darabjai és a néhol értelmezésükre bevont korabeli forrásanyag minden esetben választ ad a bizonytalanságokra. Így az alábbiakban a szövegbeli párhuzamok, apróbb pontatlanságok kijavítását találja az olvasó.

Tény, hogy az utóbbi évszázadok kutatói — önhibájukon kívül — számos, témába vágó, ám lehetetlen helyen lappangó oklevelet nem ismertek. Jó példa erre Otfried Krafft több mint tíz évvel ezelőtti tanulmánya, amelynek apropóját VI. Orbán pápa 1379-re keltezhető, általa megtalált parancslevele adta.⁵ Az egyházfő Árpád-házi Margit újra és újra elhaló szentté avatási perét kívánta ekkor ismét feléleszteni — mint utólag tudjuk, nem sok sikerrel. Mivel a német kutató mintegy tíz éve példás filológiai jegyzetanyaggal tárta az olvasóközönség elé találatát, szükségtelennek éreztem, hogy azt ehelyütt újraközöljem, mivel még oly csekély tartalmi vagy másfajta kiegészítéssel sem tudok élni ezzel kapcsolatban, mint az összes többi régi darab esetében. Egyedül csak azt jegyezhetem meg, hogy valószínűleg ezen vagy egy igen hasonló tartalmú oklevélről már a 17. századi szentté avatási kísérletben kulcsszerepet játszó Antonio Sartorinak is tudomása lehetett, miként arról az általa készített visszaemlékezés tanúskodik.⁶

3 L. erre a *Legenda vetus* i. m.-ben a *Canonization correspondence* című fejezet elé írt rövid összefoglalásomat a forrásfennmaradás sajátosságairól!

4 L. alább a 4. sz. oklevélhez fűzött megjegyzéseimet!

5 *Otfried Krafft: Árpád-házi Szt. Margit szentté avatási perének 1379-es újravétele. Századok* 140. (2006) 455–464. A forrás eredetije: *Biblioteca Apostolica Vaticana, Vatikánváros, Vat. lat. 6772, fol. 20^r*.

6 „uti colligere est ex bulla Gregorii decimi eodem anno, quo B(eata) Margarita migravit ad sponsum expedita et ex alia Urbani sexti ad instantiam Elisabethae senioris Hungariae reginae expedita pro nova commissione ad effectum cannonizationis” — *Archivio Generale dell'Ordine dei Predicatori, Róma, X. 1932/2, fol. 15^r*. Köszönöm Klaniczay Gábornak, hogy megosztotta velem a forrásról készített felvételeket. A Bóle Kornél által említett, állítólag ugyanitt megtalálható, némileg eltérő szöveg helyet („1380. circa expeditur bulla b. Urbano VI ad instantiam Elisabethae senioris Hungariae Reginae pro nova commissione ad effectum Canonisationis”) nem találtam a kéziratban. Vö. *Bóle Kornél: Árpád-házi Boldog Margit szenttéavatási ügye és a legősibb latin Margit legenda. (A Szent István Akadémia Hittudomány-bölcséleti Osztályának felolvasásai III/1.) Bp. 1937. 6.*

Az alább közölt források legnagyobb részét viszont eddig teljesen ismeretlen darabok alkotják, amelyek az Orsini család levéltárában maradtak fenn (1., 7–14., 17–19. sz.).⁷ Annak nyitjáról, hogy mégis miként és mikor kerülhettek e kifejezetten magyar vonatkozású oklevelek az Orsini család birtokába, a jelen tanulmánykötetben megjelenő másik tanulmányomban szólok.

* * *

Mindegyik szövegbeli eltéréshez betűvel jelölt lábjegyzetet fűztem, a tartalmi jellegű megfigyelések a számozott jegyzetekben találhatóak. A „ci” betűkapcsolat helyett a „ti”-t részesítettem előnyben. Kerek zárójelben az egybetűs rövidítéseket, szögletesben a hipotetikus alakokat, csúcsos zárójelben pedig a tollban maradt szavakat, betűket tüntettem fel. Az utolsó előtti oklevélben alkalmazott kisbetűs megoldás rendkívülinek tekinthető: ez esetben két, a 17. és 18. számú oklevél szembetűnő hasonlóságára akartam felhívni a figyelmet, egyúttal pedig a kiegészíthetőség lehetőségére. Ugyanerre a legutolsó forrásunk esetében nem volt mód. Annak ellenére, hogy a 18. és 19. számú oklevél néhány ponton valóban roppant töredékes és emiatt nehezen követhető, közlésüket mégis fontosnak tartottam a bennük szereplő elsődleges információk miatt. E két utolsó oklevélnél a sorok számozását elhagytam, miáltal egy szemnek némileg talán befogadhatóbb külalakot nyertünk, viszont a sorvéget jelző függőleges vonalat (|) megtartottam a visszakereshetőség érdekében.

7 Archivio Storico Capitolino, Róma, Archivio Orsini (a továbbiakban: ASC AO).

1.

**X. Gergely pápa parancslevele az esztergomi érsekhez,
a váci püspökhöz és a zirci ciszterci apáthoz
Róma, [1272.] május 4.**

Eredeti, ép, némileg foltos hártya. Eredetileg zárt oklevél (*litterae clausae*), amelyet a két oldalon ejtett négy-négy bevágás is tanúsít. A lezáró pecsét és annak zsinórja elveszett. A hátoldalon címzés: *Venerabilibus fratribus archiepiscopo Strigoniensi, episcopo Waciensi et dilecto filio abbati de Bokon ordinis Cisterciensis Vesprimiensi diocesis* [...]. Ugyanott kora újkori kéztől kivonat: *Commissio examinationis episcopo Strigoniensi super vita et miraculis Margarithae virginis. Gregorius XII.* Számos, az oklevél keletkezésénél későbbi feljegyzést törölték a hátoldalon.

ASC AO Pergamene, n. inv. 273 (régijelzet: II. A. XI. n. 8).

Online fénykép: <http://archiviocapitolinorisorsedigitali.it/> (Cesare de Cupis olasz nyelvű kivonata; tévesen 1406. május 4-re keltezve).

Kivonat: *Cesare de Cupis*: Regesto degli Orsini e dei Conti Anguillara. Bollettino della Società di Storia Patria Anton Ludovico Antinori negli Abruzzi II/21. (1909) agosto [puntata 23], 156. (tévesen 1406. május 4-re keltezve).

Gregorius episcopus, servus servorum Dei venerabilibus fratribus archiepiscopo Strigoniensi, episcopo Waciensi et abbati de Bokon ordinis Cisterciensis Vesprimiensi diocesis¹ salutem et apostolicam benedictionem.

Testes legitimos,² quos super vita, conversatione et miraculis recolende memorie Margarithae virginis sanctimonialis monasterii Virginis Gloriose de insula Danubii Ordinis Predicatorum Vesprimiensi diocesis debetis recipere, prius ab eis prestito iuramento diligenter examinare curetis et de omnibus, que dixerint, interrogetis eosdem, quomodo sciunt, quo mense, quo die, quibus presentibus, quo loco, ad cuius invocationem et quibus verbis interpositis et de nominibus illorum, circa quos miracula <esse> facta dicuntur, et si eos ante cognoscebant, et quot diebus ante viderunt^a eos infirmos, et quanto tempore fuerunt^b infirmi, et quanto tempore visi sunt sani, et quo loco sunt oriundi, et interrogentur de omnibus circumstantiis diligenter, et circa singula capitula fiant, ut expedit, questiones predictae et sic series testimonii et verba testium fideliter redigantur in scriptis.

Datum Lateranensi,^c III Nonas Maii, pontificatus nostri anno primo.

^a A formula értelmében állhat itt *viderint* és *viderunt* egyaránt. L. alább az 1. jegyzetet, ill. a 3. sz. oklevél vonatkozó részét: bizonyos kéziratok az előbbit, mások az utóbbit hozzák helyes alakként.

^b A formula értelmében állhat itt *fuerint* és *fuerunt* egyaránt. L. alább az 1. jegyzetet, ill. a 3. sz. oklevél vonatkozó részét: bizonyos kéziratok az előbbit, mások az utóbbit hozzák helyes alakként.

^c Ti. *in palatio Lateranensi*.

1 Az esztergomi érseki székhelyen ekkoriban Türje nb. Ivachin fia Fülöp ült (1262–1272), Vác püspöke az ismeretlen családból származó Fülöp volt (1262–1277). *Zsoldos Attila*: Magyarország világi archontológiája (1000–1301). Bp. 2011. Bp. 81., 97., 302. A bakonyi, azaz a zirci ciszterci apát személye nem ismeretes, 1287-ben egy bizonyos Gergely állt az apátság élén. Vö. *Ferenc L. Hervay*: Repertorium historicum ordinis Cisterciensis in Hungaria. Roma–Budapest, 1984. 208–209., 212.

2 A formulát először Árpád-házi Erzsébet 1232. évi szentté avatásánál használták, amely egyúttal szinte teljes szövegbeli egyezést is jelent. *André Vauchez*: Sainthood in the Later Middle Ages. Transl. by Jean Birrell. Cambridge, 2005. 50. 69–70. jegyz. A formulára l. még: Fritz Schillmann: Die Formularsammlung des Marius von Eboli. I. Roma, 1929. 280. 2156. sz. Annak történetére: *Thomas Wetzstein*: Heilige vor Gericht. Das Kanonisationsverfahren im europäischen Spätmittelalter (Forschungen zur kirchlichen Rechtsgeschichte und zum Kirchenrecht 28.). Köln–Weimar–Wien, 2004. 538–539., valamint *Otfried Krafft*: Papsturkunde und Heiligensprechung. Die päpstlichen Kanonisationen vom Mittelalter bis zu Reformation. Ein Handbuch. (Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde. Beiheft 9.) Köln–Weimar–Wien, 2005. passim. Az 1276. évi, újabb vizsgálatot elrendelő pápai bulla (3. sz. oklevél) ugyanezt a formulát használta ismét.

2.

V. Ince pápa parancslevele Umberto Bianchi piacentzai
és della Corra veronai kanonokokhoz
Róma, [1276.] május 14.

Eredetije nem maradt fenn, átírva a pápai megbízottak XXI. János pápához címzett levelében (4. sz. oklevél, a kéziratrövidítéseket lásd ott!).

Bo fol. 154^v, **Br** fol. 85^v–86^r, **M** fol. 179^{r-v}, **R** fol. 2^v–4^r. Ez utóbbinál a szöveg felett: *Epistola papae ad inquisitores*.

Első kiadása: Acta sanctorum, quotquot toto orbe coluntur, vel a catholicis scriptoribus celebrantur, quae ex Latinis et Graecis, aliarumque gentium antiquis monumentis. Ianuarius. Collegit, digessit, notis illustravit *Ioannes Bollandus*. Operam et studium contulit Godefridus Henschenius. I–II. Antverpiae, 1643. (a továbbiakban: AASS) II. 899–900. (a **Br** nyomán, apróbb hibákkal). Mivel a későbbi kiadások esetében egytől egyig átvételről van szó, szükségtelen ezeket itt tétélesen felsorolni. Mérvadó közlése: Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis. A veszprémi püspökség római oklevéltára. I–IV. Edita a Collegio Historicorum Hungarorum Romano. Bp. 1896–1907. (a továbbiakban: MREV) 160–161. CXCVII. sz. (teljes szövegű kiadás a bollandisták verziója nyomán, azt olykor módosítva). Kivonat: Regesta Pontificum Romanorum inde ab a. post Christum natum MCXCVIII ad a. MCCCIV. Edidit *Augustus Potthast*. I–II. Berlin, 1874. Reprint: Graz, 1957. II. 1706. 21126. sz. (a legtöbb korábbi kiadás megnevezésével)

Innocentius episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis, magistro Uberto Blanco,^a capellano^b nostro Placentino³ et de la Corre^c doctori decretorum,⁴ Sanctorum Apostolorum Veronensis^d ecclesiarum canonicis salutem et apostolicam benedictionem.

3 Már 1270 augusztusában piacentzai kanonokként említik. 1273 márciusa és 1278 szeptembere között nemcsak ilyen minőségében, hanem pápai káplánként hallunk róla. Ez utóbbi utolsó említése (anélkül, hogy piacentzai kanonoki tisztségéről hallanánk) 1282 májusából származik. IV. Honorius (1285–1287) és utóda, IV. Miklós pápák (1288–1292) idején ebbéli tevékenykedése nem ismert. Bianchi magyarországi vizsgálódása nem volt egyedülálló karrierje során: máskor is részt vett Itálián kívüli pápai megbízatásokban. Így 1278 szeptemberében többek között őt delegálták, hogy a magdeburgi püspökség megválasztása körüli viszályokat megoldja. Talán ő lehetett az az Ubertus keresztnévű pápai káplán, akit 1280 májusában a ciprusi Limassol püspökévé tettek, de erről nincs több információnk. Egy bizonyos Ubertus nicosiai érseket, akihez többek között Limassol püspöksége is tartozott, 1291. január végén már halottnak mondanak. Tevékenységére l. *Pietro Maria Campi*: Dell'istoria ecclesiastica di Piacenza. I–III. Piacenza, 1651–1662. II. 234–235, 306.; Les registres de Grégoire X (1272–1276). Recueil des bulles de ce pape. Ed. Jean Guiraud. Paris, 1892–1898. 81–82. 214–215. sz.; Les registres de Nicolas III (1277–1280). Recueil des bulles de ce pape. Ed. Jules Gay. Paris, 1898–1932. 55–56. 184. sz., 162. 426–427. sz., 283. 635. sz.; Les registres de Martin IV (1281–1285). Recueil des bulles de ce pape. Ed. François Olivier-Martin et al. Paris, 1901–1935. 18. 25. sz., 34. 86. sz., 56–57. 151. sz.; Les registres de Nicolas IV. Recueil des bulles de ce pape. Ed. Ernest Langlois. Paris, 1886–1893. 595. 4027. sz. A ciprusi szálakat l. *Conradus Eubel et al.*: Hierarchia Catholica medii et recentioris aevi sive summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series. I–VIII. Monasterii, 1913–1978. I. 365., 367.

4 Keresztnéve nem ismert a forrásokból. Elképzelhető, hogy János (Iohannes/Giovanni) volt. Vö. Deutsches Historisches Institut, Rom, Archiv, W 5 (Nachrichten und Notizen aus italienischen Archiven und Bibliotheken), 1268. aug. 24. – http://194.242.233.150/archiv/xml/inhalt/pdf/W5_Nachrichten_und_Notizen.pdf (utolsó letöltés: 2017. márc. 21.). A hivatkozás azonban hibás, mivel az ott idézett oklevél (Accademia Georgica, Treia, Archivio Storico del Comunale di Treia, Pergamene, sec. XIII, n. 253, jelenleg: Fondo Diplomatico-Pergamenaceo, n. 281) nem tartalmaz semmi témába vágó adatot. Köszönöm a treiai gyűjtemény munkatársainak, valamint Andreas Rehbergnek (Deutsches Historisches Institut, Róma) a segítségét!

Della Corra mestert 1262-ben Manfredo Roberti veronai püspök (1260–1268) vikáriusának mondják. Legalább 1264-ől a veronai Szent Apostolok-templom (Chiesa dei Santi Apostoli) kanonokja. A mondott püspök, akit talán valamikor 1267 legvégén vagy 1268 legelején neveztek ki az anconai örgrófság (Marche), a spoletói hercegség és Massa Trabaria rectorává, őt küldte általános vikáriusként a területre. E minőségében folytatott működése a legjobban dokumentált.

Tevékenységére l. *Giambattista Biancolini*: Notizie storiche delle chiese di Verona. I–VIII. Verona, 1749–1771. I. 128., II. 505–510. V/1. 156–158.; *Wolfgang Hagemann*: Studien und Dokumente zur Geschichte der Marken im Zeitalter der Staufer. V. Montegiorgio (III). Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken 55–56. (1976) 103–106., 120–121. 116. sz., 130–131. 118–119. sz., 133–137. 121–126. sz., 156–157. 160. sz.; *Franco dal Pino*: Formazione degli Eremiti di Sant'Agostino e loro insediamenti nella Terraferma Veneta e a Venezia. In: Gli agostani a Venezia e la chiesa di S. Stefano. Atti della Giornata di Studio nel V Centenario della Dedicazione della Chiesa di Santo Stefano – Venezia 10 novembre 1995. Venezia, 1997. 65–66.; *Robert L. Cooper*: The Benedictine face of religious poverty. The formation and growth of the Silvestrine congregation in the medieval march of Ancona. Dissertation. S. I. [Los Angeles]: UCLA, 2007. 121–122.

⁵-Dudum ex parte⁶ clare memorie regis Hungarie^e ⁷ felicis recordationis Gregorio^f pape, predecessori nostro⁸ fuit humiliter supplicatum,⁹ ut cum omnipotens Dominus^g, qui salutis nostre causam^h misericorditer *in sanctis suis mirabiliter*¹⁰ operans,ⁱ quos coronat in celo, frequenter etiam^j honorat in mundo et ad eorum memoriam *signa facit atque prodigia*,¹¹ per que pravitas hereticorum confunditur et fides catholica roboratur, meritis recolende memorie Margarete virginis, sororis seu^k sanctimonialis monasterii Virginis Gloriose de insula Danubii Ordinis Predicatorum Vesprimiensis diocesis,^l cuius corpus^m in eodem monasterio requiescit, tot et tanta miracula operetur, quod ipsius inter ceteros non invocare suffragia sit indignum, ipsam aggregare sanctorum cathalogo dignaretur.ⁿ

Verum licet, quos^o honorat^p divina dignatio, humana devotio prompto affectu debeat^q honorare, quia tamen providentia preduce predecessorem ipsum^r festinum in certis^s et lentum inveniri^t decebat in dubiis, ut procederet tramite tutiori, bone memorie archiepiscopo Strigoniensi^u et venerabili fratri nostro, episcopo Waciensi^v ac dilecto filio, abbati de Bacon^w Cisterciensis ordinis predictae diocesis^x suis sub certa forma dedit litteris^y in mandatis, ut de veritate^z morum et virtute signorum, operibus videlicet ipsius et miraculis secundum datam eis a Deo providentiam^{aa} et interrogatoria,^{bb} que ipsis sub bulla iam^{cc} dictus predecessor interclusa transmisit, diligentius inquirentes sibi, que invenirent, per suas litteras apostolicarum litterarum seriem continentes fideliter intimarent.¹²

Demum^{dd} autem dicto archiepiscopo, re adhuc^{ee} integra permanente, nature debitum persolvente memoratus predecessor venerabilem fratrem nostrum, Waradiensem^{ff} episcopum¹³ in huiusmodi negotio subrogavit. Lidem^{gg} vero episcopi^{hh} et abbas ad inquirendum super iisⁱⁱ processum habentes inquisitionem,¹⁴ quam super hoc fecerunt, eidem predecessori remittere suis interclusam litteris curaverunt.¹⁵ Sed, quia per inquisitionem ipsam de premissis plena instructio non poterat pervenire,^{jj} nos in omni et presertim in tam solempni et arduo

5 A két és fél bekezdést a magyar nyelvű Margit-legenda is ismerteti néhol némi eltérést is megengedve (például nevének nevezi az említett néhai magyar királyt, V. Istvánt). A két szöveg rokonságára l. a magyar nyelvű Margit-legenda interneten elérhető kritikai kiadását (Margit-legenda. [Szent Margit élete, 1510.] A magyar legenda és latin forrásai. Összeállította: M. Nagy Ilona, Boda István Károly, Porkoláb Judit, Varga Teréz): http://deba.unideb.hu/deba/Margit-legenda_Szent_Margit_elete_1510/ – Szent Margit élete (1510) i. m. 120/13–122/14.

6 Helyenkénti szövegbeli párhuzamok találhatóak IX. Gergely pápa (1227–1241) Pádai Szent Antal szentté avatását hírül adó, 1232. június 3-án kelt oklevelével: O. Krafft: Árpád-házi Szt. Margit i. m. 459. (idézi: AASS Iunii III. 215–216.) Bizonyos formulák a *Cum sicut ex parte* incipitű, keltezetlen bullával mutatnak hasonlóságot, amely Roskilde-i vagy Ølse-i Margit (+1176–1177) szentté avatásának ügyében keletkezhetett. Vö. Th. Wetzstein: Heilige vor Gericht i. m. 537–538. E párhuzamok több ponton segítenek a helyesbítésben és értelmezésben. Érdekesség, hogy a Pseudo-Marinus-féle formulagyűjteményben az 1. és 3. sz. oklevelekben alkalmazott formula (*Testes legitimos*) előtt található a 2. sz. forrás alapjául szolgáló *Cum sicut ex parte* kezdetű bulla. Vö. F. Schillmann: Die Formularsammlung i. m. 280. 2155–2156. sz.

7 V. István magyar király (1270–1272).

8 X. Gergely pápa (1272–1276).

9 V. István kérvénye nem maradt ránk.

10 *mirabilis Deus in sanctis suis* Zsolt 67,36.

11 *eduxit nos Dominus de Aegypto in manu forti fecitque signa atque prodigia magna et pessima in Aegypto* SMóz 6,21–22, *et erunt in te signa atque prodigia* SMóz 28,46.

12 Itt X. Gergely 1272. évi parancslevelét (1. sz. oklevél) ismerteti V. Ince pápa bullája. A személyek azonosítását l. az 1. sz. oklevélnél.

13 Lodomer váradi püspök (1268–1279). Zsoldos A.: Magyarország világi archontológiája i. m. 99., 322–323.

14 Az első vizsgálatok jegyzőkönyve nem maradt fenn. A vizsgálatokról csak közvetve szerezhetünk tudomást, például a magyar nyelvű Margit-legendából: Szent Margit élete (1510) i. m. 123/9–23., 125/20–126/25.

negotio^{kk} nube omnino propulsa dubii et soliditate certitudinis et claritatis plenitudine^{ll} procedere cupientes discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus^{mm} iuxta interrogatoria, que vobis sub bulla nostra mittimus interclusa, super premissis iterato diligenterⁿⁿ inquirere studeatis, illum adhibitori diligentiam in predictis,^{oo} quod depositiones testium, quos super hoc recipere, ac alia,^{pp} que in eorum elucidatione vos reperire contigerit, illa prout secundum^{qq} verba singulorum testium, per que deposita fuerint seriose, diffuse ac explicitate eo ordine, quo illa protulerint, conscripturi, tam lucide tamque clare nobis per vestras litteras tenorem continentis presentium cum eisdem interrogatoriis nuntietis, quod ex eis nullo dubio consurgente in huiusmodi negotio procedere auctore Domino secunda conscientia^{rr} valeamus.

Datum Lateranensi, ^{ss} II^{tt} Idus^{uu} Maii, pontificatus nostri anno primo.

^a *Uberto* **Bo R**, *Uberco* **Br M**.

^b *capellano* **Bo Br M**, *cappellano* **R**.

^c *de la Corre* **Br M**, *Delatore* **Bo**, *della Torre* **R**.

^d *Veronencium* **Br M**, *Veronensis* **R**. Szóvég rövidítve: **Bo**.

^e *Hungarie* **Bo**, *Ungarie* **Br M**, *Hungariae* **R**.

^f *Gregorii* **Bo Br**, *Gregorio* **M R**.

^g *omnipotens Dominus, qui* **Bo**, *Omnipotens, qui* **Br M**, *omnipotens Deus, qui* **R**.

^h *salutis nostre causam misericorditer* **Bo Br M**, *saluti nostrae tam misericorditer* **R**.

ⁱ *in sanctis mirabiliter operans* **Bo**, *in sanctis suis operans* **Br M**, *in sanctis suis mirabiliter operans* **R**.

^j *et* **Bo Br M**, *etiam* **R**.

^k *sue* **Bo R**, *seu* **Br M**.

^l *diocesis* **Bo**, *dyocesis* **Br M**, *doecesis* **R**.

^m *cuius corpus* **Bo Br M**, *cuius totus corpus* **R**.

ⁿ *dignaretur* **Bo Br M**, *dignaremur* **R**.

^o *licet, quos* **Bo Br M**, *licet, ut quos* **R**.

^p *honorant* **Bo**, *honorat* **Br M R**.

^q A münsteri kéziratban (**M**) ezután megint szerepel a *debeat*, de vörös tintával kihúzva.

^r *providentia preduce predecessorem ipsum festinum* **Bo**, *providentia preduce predecessorem festinum* **Br M**, *providenter praedictum praedececessorem nostrum festinum* **R**.

^s *in certis* **Bo R**, *incertum* **Br M**. A münsteri kéziratban (**M**) ezután *et lentum* szerepel, de vörös tintával kihúzva, illetve fekete tintával aláhúzva.

^t *invenire* **Br**, *inveniri* **Bo M R**.

^u *Strigoniensi* **Bo**, *Stringonensi* **Br**, *Strigonensi* **M**.

^v *Waciensi* **Bo**, *Vacianensi* **Br M**, *Vairin*. **R**.

^w *Bacon* **Bo**, *Dacon* **Br M**, *Bekon* **R**.

^x *Cisterciensis ordinis diocesis* **Bo**, *ordinis Cisterciensis predictae dyocesis* **Br M**, *Cistericensis ordinis praedictae dioecesis* **R**.

^y *litteris* **Bo Br M**, *litteras* **R**.

^z *veritate* **Bo Br M**, *virtute* **R**.

^{aa} *providentiam* **Bo M**, *prudenciam* **Br R**.

^{bb} *Ti. puncta interrogatoria*.

^{cc} *iam* **Bo Br M**, *sua* **R**.

^{dd} *demum* **Bo R**, *deinde* **Br M**.

^{ee} *adhuc* **Bo R**, *ad hec* **Br M**.

^{ff} *Waradiensem* **Bo**, *Baradiensem* **Br M**, *Varadiensem* **R**.

^{gg} *idem* **Bo**, *hiidem* **Br M**, *iidem* **R**.

^{hh} *episcopi* **Bo Br M**, *episcopus* **R**.

ⁱⁱ *hiis* **Bo Br M**, *his* **R**.

^{jj} *pervenire* **Bo Br M**, *provenire* **R**.

- ^{kk} *solempni et arduo negotio* **Bo**, *solempni negotio* **Br M**, *solempni et tam duro negotio* **R**.
^{ll} *plenitudinem* **Bo**, *plenitudine* **Br M R**.
^{mmm} *quantum* **Bo**, *quatenus* **Br M R**.
ⁿⁿ *premissis iterato diligenter* **Bo Br M**, *premissis diligenter* **R**.
^{oo} *diligentiam in predictis* **Bo Br M**, *diligentiam praedictis* **R**.
^{pp} *alia* **Bo Br M**, *alie* **R**.
^{qq} *secundum* **Bo**, *et* **Br M**, *sunt* **R**.
^{rr} *negotio procedere auctore Domino segura conscientia* **Bo R**, *negotio auctore Domino segura conscientia procedere* **Br M**.
^{ss} *Lateranensi* **Bo** (ti. *in palatio Lateranensi*), *Laterani* **Br M R**.
^{tt} *II°* **Bo**, *pridie* **Br**, *II M*, *secunda* **R**.
^{uu} *Idus* **Bo R**, *Ydus* **Br M**.

3.

V. Ince pápa parancslevele Umberto Bianchi piacentzai
és della Corra veronai kanonokokhoz
Róma, [1276.] május 25.

Eredetije nem maradt fenn, átírva a pápai megbízottak XXI. János pápához címzett levelében (4. sz. oklevél, a kéziratrövidítéseket lásd ott!).

Bo fol. 154^v–155^r, **Br** fol. 86^r, **M** fol. 179^v–180^r, **R** fol. 4^r–5^r. A bolognai (**Bo**) és római domonkos kéziratban (**R**) a szöveg felett (a bolognaiban korabeli kézzel): *Item epistola pape ad inquisitores*.

Első kiadása: AASS Ianuarii II. 900. (a **Br** nyomán, apróbb hibákkal). Mivel a későbbi kiadások esetében egytől egyig átvételről van szó, szükségtelen ezeket itt tételesen felsorolni. Mérvadó közlése: MREV 161–162. CXCVII. sz. (teljes szövegű kiadás a bollandisták verziója nyomán, azt olykor módosítva). Kivonat: Regesta Pontificum Romanorum i. m. II. 1707. 21130. sz. (kivonat, a legtöbb korábbi kiadás megnevezésével)

¹⁵ Innocentius episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis, Uberto^a Blanco, capellano^b nostro Placentino et de la Corre,^c doctori decretorum,^d Sanctorum Apostolorum Veronensis^e ecclesiarum canonicis salutem et apostolicam benedictionem.

Testes legitimos,¹⁶ quos super vita et conversatione et miraculis^f recolende memorie Margarete, virginis sanctimonialis monasterii Virginis Gloriose de insula Danubii Ordinis Predicatorum Vesprimiensis diocesis^g debetis recipere,¹⁵ prius ab eis prestito iuramento^h diligenter examinare curetis et de omnibus, que dixerint, interrogetis eosdem, quomodoⁱ sciunt, quo tempore, quo mense, quo die,^j quibus presentibus, quo loco, ad cuius invocationem et quibus verbis interpositis et de nominibus illorum,^k circa quos miracula <esse> facta dicuntur, et si eos ante cognoscebant, et quot^l diebus ante eos viderint^m infirmos, et quanto tempore fuerintⁿ infirmi, et quanto tempore visi sunt^o sani, et de quo loco sunt^p oriundi, et interrogentur^q de omnibus circumstantiis diligenter, et circa singula capitula fiant, ut expedit, questiones predicte et sic series testimonii^r et verba testium, prout seriose ac diffuse prolata fuerint, fideliter^s redigantur in scriptis.^t

Datum Lateranensi,^u VIII° Kalendas Iunii, pontificatus nostri anno primo.

15 Utal az oklevél vonatkozó részére a magyar nyelvű Margit-legenda is: http://deba.unideb.hu/deba/Margit-legenda_Szent_Margit_elete_1510/ – Szent Margit élete (1510) i. m. 122/14–123/1.

16 A formula történetére l. az 1. sz. oklevél 5. jegyzetét!

- ^a *Uberto* **Bo R**, *Uberco* **Br M**.
^b *capellano* **Bo Br M**, *cappellano* **R**.
^c *de la Corre* **Br M**, *Delatorre* **Bo**, *della Torre* **R**.
^d *doctori decretorum* **Bo R**, *decretorum doctore* **Br M**.
^e *Veronensis* **R**. Szóvég rövidítve: **Bo Br M**.
^f *vita et conversatione recolende* **Bo**, *vita et conversatione et miraculis recolende* **Br M**.
^g *Vesprimiensis diocesis* **Bo**, *Vesprimiensis dyocesis* **Br M**, *Vesperiensis doecesis* **R**.
^h *debetis recipere, prius ab eis prestito iuramento* **Bo M R**, *debetis prius recipere prestito iuramento* **Br**.
ⁱ *eisdem, in quo modo* **Bo**, *eosdem, quomodo* **Br M R**.
^j *quo mense, quo die* **Bo Br M**, *quo die, quo mense* **R**. A münsteri kéziratban (**M**) e kettő között, majd vörös tintával kihúzva *qua hora*.
^k *quo die, nominibus illorum* **Bo**, *quo die, quibus presentibus, quo loco, ad cuius invocationem et quibus verbis interpositis, et de nominibus illorum* **Br M**.
^l *quod* **Br**, *quot* **Bo M R**.
^m *ante viderint eos* **Bo**, *ante eos viderint* **Br M**, *ante eos viderunt* **R**.
ⁿ *fuert* **Bo R**, *fuert* **Br M**.
^o *sunt* **Bo Br M**, *sint* **R**.
^p *sunt* **Bo Br**, *sint* **R**. Rövidítve: **M**.
^q *interrogetur* **Bo**, *interrogentur* **Br M R**.
^r *ut expedit, questiones predictae et sic series testimonii* **Bo R**, *ut expedit, et sic series testimonii* **Br M**.
^s *fuert, fideliter* **Bo Br M**, *fuert et fideliter* **R**.
^t *scriptis* **Bo Br M**, *scripta* **R**.
^u *Lateranensi* **Bo** (ti. *in palatio Lateranensi*), *Laterani* **Br M R**.
^v *octavo* **Bo**, *VIII* **Br M**, *octava* **R**.

4.

Umberto Bianchi és della Corra pápai biztosok jelentése

XXI. János pápának

S. I., [1276 ősze]¹⁷

Eredetije nem maradt fenn, későbbi másolat. Három szöveghagyomány őrizte meg a szövegét:

1.) egy 15. századi bolognai kéziratban (Archivio di San Domenico, cod. A, fol. 154^v–155^r; jelenleg: Biblioteca Apostolica Vaticana, Vatikánváros, Vat. lat. 15237; mikrofilmen másolata: Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest, Mikrofilmtár, A. 2698/II = **Bo**), amely Árpád-házi Margit *Legenda vetus*át és az 1276. évi tanúkihallgatási jegyzőkönyv elejét is tartalmazza.¹⁸ A szöveghagyományban ez bír a legjobb szöveggel. A szöveg felett a jobb felső sarokban (fol. 154^v): *Inquisitiones et responsiones(?) circa sanctitatem B[eate] Margarite de Ungaria Ordinis Predicatorum*. A szöveg felett középen: *Epistola inquisitorum ad papam*. Ez utóbbi a római kéziratban is megvan (l. alább a 3. pontot).

2.) egy 14. századi brüsszeli (Bibliothèque royale de Belgique, Brüsszel, Manuscrit no. 3178 [régijelzet: 7503-18], fol. 85^v–86^r = **Br**) és egy 15. századi münsteri kéziratban (Landesarchiv Nordrhein-Westfalen Abteilung Westfalen, Münster, Handschrift des Vereins für Geschichte und Altertumskunde Westfalens, Abteilung Münster, Hs. 3, fol. 179^v–180^r = **M**). Mind a kettő tartalmazza a *Legenda minor*t, és mind a kettő eredete a veszfáliai Bölddecken monostorába vezet el.¹⁹ Meg-

17 A hagyományosan elfogadott datálásról van szó, nincs közvetlen bizonyítékunk. *Terminus ante quem*ként XXI. János 1277. május 20-i elhalálózását jelölhetjük meg.

18 Vö. *Marie-Hyacinthe Laurent*: Un Légendier dominicain peu connu. *Analecta Bollandiana* 58. (1940) 28–47., ill. *Klaniczay Tibor*, *Klaniczay Gábor*: Szent Margit legendái és stigmái. Bp. 1994. 41–43., 57.

19 Vö. *Silvestre Hubert*: Sur la provenance de deux manuscrits de Memoriale d'Alexandre de Roes, les Bruxellenses 946-58 et 7503-18. *Scriptorium* 13. (1959) 249–255, kül. 249–254, ill. *Deák Viktória Hedvig*: Árpád-házi Szent Margit és a domonkos hagiográfia. Garinus legendája nyomában. Bp. 2005. 22–23.

Az első 300 év Magyarországon és Európában

egyezik az incipitjük: *Forma litterarum, quas inquisitores vite et miraculorum recolende memorie Margarete virginis Ordinis Predicatorum regis Ungarie filie miserit domino pape Iohanni vicesimo primo*). Ugyanez megismétlődik a brüsszeli kódexben a fol. 154^v alján apróbb betűkkel. A kéziratot Klaniczay Gábor és a CEU Medieval Studies tanszékének támogatásával használhattam.

3.) a 13. századi tanúkihallgatási jegyzőkönyv 1641. évi másolatának későbbi átírataiban (1729: Archivio Generale dell'Ordine dei Predicatori, Róma, X. 1930 [= **R**], fol. 2^v–5^r; 1780: Biblioteca Batthyaneum, Gyulafehérvár, R. III. 5.). A római domonkos példányban a szöveg felett közepén: *Epistola inquisitorum ad papam*. Ez utóbbi a bolognai kéziratban is megvan (l. feljebb az 1. pontot). Klaniczay Gábor kedvességének köszönhetően a római példányról készített másolatot állt módomban használni. A gyulafehérvári példányhoz, amelyet az 1276. évi tanúkihallgatási jegyzőkönyv sajtó alá rendezésekor Fraknói Vilmos is használt (vö. MREV I. cxvi–cxvii.), nem tudtam hozzáférni.

Első kiadása: AASS Ianuarii II. 900. (a **Br** nyomán, apróbb hibákkal). Mivel a későbbi kiadások esetében egytől egyig átvételről van szó, szükségtelen ezeket itt tételesen felsorolni. Mérvadó közlése: MREV I. 384. CXCIX. sz. (teljes szövegű kiadás a bollandisták verziója nyomán, azt olykor módosítva).

Sanctissimo patri, domino^a Iohanni, Dei gratia sacrosante Romane ecclesie supremo^b pontifici Ubertus^c Blancus, eius devotissimus capellanus^d licet indignus et magister de la Corra^e decretorum doctor, Sanctorum Apostolorum Veronensis canonicus pedum oscula beatorum. Noverit sanctitas vestra nos^f felicitis memorie predecessore vestro litteras recepisse^g in hac forma: [**2.**] [**3.**]^h

²⁰–Cupientes igitur predictum mandatumⁱ reverenter exequi, ut tenemur, ad dictum monasterium personaliter accedentes cum omni diligentia inquisitionem fecimus^j super vita, conversatione et miraculis recolende memorie predictae virginis Margarete, sanctimonialis monasterii antedicti,^k prout inferius continetur.²¹ Depositiones testium, quos super hoc^l [recepimus], et alia, que in eorum elucidatione [reperimus],^m seriose, diffuse ac explicite eo ordine, quo illa fuerunt deposita, coram nobis per manum publicam Bertoldi de Bosant notarii²² fideliterⁿ in scriptis redacta^o sub sigillis nostris vestre sanctitati duximus intimanda.^p

Copiam nichilominus omnium eorum, que vestre sanctitati transmittimus, de verbo ad verbum nichil addentes vel diminuentes sub sigillis predictis una cum litteris felicitis memorie Innocenti quinti, predecessoris vestri nobis missis.^{23–20}

^a *patri, domino* **Bo**, *patri et domino* **Br M**, *patri* **R**.

^b *supremo* **Bo**, *summo* **Br M R**.

^c *Ubertus* **Bo R**, *Ubercus* **Br M**.

^d *cappellanus* **Br R**, *capellanus* **Bo M**.

^e *de la Corra* **Bo Br M**, *della Torre* **R**.

^f *vestra nos* **Bo Br M**, *vestra a nos* **R**.

^g *litteras recepisse* **Bo Br M**, *recepisse literas* **R**. A két szó között a münsteri kéziratban (**M**) vörös tintával kihúzza: *as*.

^h A bolognai kéziratban (**Bo**) ezután a lap közepén beszúrva: *Item inquisitores*. Ezután kezdődik a pápai biztosok oklevélének második része (*Cupientes predictum mandatum* ...).

ⁱ *cupientes igitur predictum mandatum* **Br M**, *cupientes predictum mandatum* **Bo**, *cupientes mandatum praedictum* **R**.

²⁰ Utal az oklevél vonatkozó részére a magyar nyelvű Margit-legenda is: http://deba.unideb.hu/deba/Margit-legenda_Szent_Margit_elete_1510/ – Szent Margit élete (1510) i. m. 123/1–123/9.

²¹ Ez a napjainkra két, kora újkori másolatban fennmaradt jegyzőkönyv.

²² Nem azonosítható.

²³ Az utolsó bekezdés (*Copiam nichilominus* ...) hiányzik a bolognai (**Bo**) és a római (**R**) kéziratból, csak a brüsszeli (**Br**) és münsteri kéziratban (**M**) található meg. Lehetséges, hogy a 13. századi jegyzőkönyv, amelynek a vége már a 17. század derekán hiányzott, eredetileg e bekezdéssel végződött.

^j *fecimus Bo Br M, facimus R.*

^k *sanctimonialis monasterii antedicti Bo R, sanctimonialis antedictae Br, sanctimonialis antedicti M.*

^l *hec Br, hoc Bo R.* Rövidítve: **M.**

^m A szinte minden tekintetben (az egyetlen eltérésre l. az előző jegyzet!) egyöntetű kézirati hagyomány alapján rekonstruálható mondat (*Depositiones testium, quos super hec et alia, que in eorum elucidatione recepimus...*) romlott, amelyet már Fraknói Vilmos is észrevett. Az ő teljesen logikus okfejtése szerint azonban a 2. sz. oklevél vonatkozó passzusa alapján rekonstruálhatók e tagmondatok (MREV I. 384. 4. jegyz.).

ⁿ *coram nobis fideliter Bo R, coram nobis per manum publicam Bertholdi de Bosanc notarii fideliter Br M.*

^o *redacta Bo R.* Szóvég rövidítve: **Br M.**

^p *intimanda Bo R.* Szóvég rövidítve: **Br M.** A münsteri kéziratban (**M**) kihúzva e szó után: *e.* A mondat vége sajátos módon csonkul a római kéziratban (**R**): *in scriptis redacta sub sigillis nostris duximus santitati vestre intimanda.*

5.

I. Rudolf német király levele [XXI. János] pápához

S. I., [1277 első hónapjai]²⁴

Eredetije nem maradt fenn, korabeli másolata az I. Rudolf német király (1273–1291) leveleit megtartó, 1300 körülre keltezhető trieri kéziratban.²⁵

Stadtbibliothek Weberbach, Trier, Hs. 1876/1485 8°, fol. 84^v. 18. századi írással a szöveg mellett ceruzával számozás: 357.

Teljes szövegű kiadása (a fentiekhez képest apróbb eltérésekkel): Codex epistolaris Rudolphi I. Rom[anorum] regis epistolae CCIII. anecdotas continens. Consignavit Franciscus Ioseph[us] Bodmann. Lipsiae, 1806. 102. 90. sz. ill. Codex diplom[aticus] Arpadianus continuatus. Árpádkori új okmánytár. Közlétező: Wenzel Gusztáv. I–XII. Pest, 1860–1874. IV. 166–167. 99. sz. (Bodmann nyomán).

Regesztája az előző kiadási adatok és a vonatkozó, korabeli szakirodalom feltüntetésével: Die Regesten des Kaiserreiches unter Rudolf, Adolf, Albrecht, Heinrich 1273–1313. Erste Abtheilung. Nach der Neubearbeitung und dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmer's neu hg. und ergänzt Oswald Redlich. Innsbruck, 1898. 190. 749. sz.

[G]randis^a adest matri ecclesie causa letitie, multa ei materia iocunditatis advenit, habet enim, unde Domino canticum novum²⁶ cantet, unde immense laudis ymnum referat Deo suo, habet plebs catholica, sonoris iubilet vocibus et letis animis iocundetur. De orto siquidem fidei²⁷ Christiane sponsa egrediens floride virginitatis flosculis insignita, ex regali quoque

24 Bodmann és Wenzel álláspontja szerint 1278-ra keltezhető a forrás. Velük ellentétben Pauler Gyula az oklevelet egy évvel korábbra, 1277-re helyezi (A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok alatt. I–II. Bp. 1893. II. 709. 232. jegyz.). Pauler szerint *terminus ante quem* az I. Rudolf német és IV. (Kun) László magyar király között 1277. november 11-én megejtett hainburgi találkozó, mivel azután Rudolf rendszeresen fiának címezte a magyar uralkodót. Mivel a címzett római pápák uralkodása ebben az időszakban meglehetősen rövid volt és hosszú hónapokig üres volt az egyházfői trónus, XXI. János (1276–1277) 1277. május 20-i halála után utódát, III. Miklós pápát (1277–1280) csak 1277. november 25-én választották meg, Pauler azt valószínűsíti, hogy XXI. János uralkodásának vége felé, 1277 első hónapjaiban kellett a kérvénynek keletkeznie. Az érvelést elfogadja Oswald Redlich Rudolf német király kiadványait összegyűjtő forráskiadványában. Pauler a keltezővel kapcsolatos érveit fenntartotta összefoglalásának néhány évvel későbbi, második, javított kiadásában (Bp. 1899. II. 553. 233. jegyz.).

25 A I. Rudolf német király (1273–1291) leveleit megtartó, 1300 körülre keltezhető trieri kéziratra l. *Max Keuffer, Gottfried Kantenich*: Beschreibendes Verzeichnis der Handschriften der Stadtbibliothek zu Trier. Aches Hef. Handschriften des historischen Archivs. Unveränderter Nachdruck der Ausgabe von 1914. Wiesbaden, 1973. 276.

26 A „canticum novum” összetétel, illetve az ezt követő elemek („hymnus”, „sonoris vocibus”, „iubilet”, „iocundetur”) egyaránt a Zsolnárok könyvében található, örvendező stílusregisztert hasznosítják. Köszönöm Lakatos Bálint megjegyzését.

27 Az idáig tartó szövegrész némileg terjedelmesebb formában IV. Ince pápa (1243–1254) 1253. március 24-én kelt, „Magnis et crebris” kezdetű bullájában is megtalálható, amelyben az egyházfő a mártírhalált halt Veronai Péter domonkos szerzetes szentté avatását jelenti be: „Grandis adest matri Ecclesie causa letitie, multa ei materia iocunditatis advenit; habet unde Domino canticum novum cantet, unde immense laudis himnum referat Deo suo. Habet plebs catholica unde plaudat, levatis Altissimo manibus, sonoris iubilet vocibus et letis

progenie trahens originem nuper meruit eterni regis regale solium accensis introire lampadibus sponsoque altissimo copulari, Sancta videlicet Margareta, incliti socii nostri et amici, karissimi regis Ungarie²⁸ amita, per quam exoratus pius opifex Iesus Christus multa miraculosa prodigia operatur in gentibus, et signis evidentibus plebem in fide corroborat et confirmat.

Super cuius quidem canonizatione votiva ad instantiam incliti regis predicti, cuius litteras super eo recepimus, una cum ipso paternitatem vestram piissimam humili prece deposcimus et devota, quatenus eiusdem Sancte Margarete virginis, que veluti prefulgida margarita in terris choruscat miraculis, gloriosis meritis provocati ipsam dignemini cathologo sanctorum ascribere, condignis a populo per mundi climata honore et gloria venerandam.

^a A kéziratban a „G” iniciálé helye üresen hagyva.

6.

Imre váradi püspök és a váradi káptalan [V. Kelemen] pápához S. I., [1305–1314 között]²⁹

Eredeti, ép hártya. A ráfüggesztett két pecsét és a hártyaszalaguk elveszett. A hátoldalon korabeli kézzel: *Testimonium domini Aemeric* [eredetileg *Aemorici*, később javítva] *episcopi Waradiensis et capituli eiusdem*. A hátoldalon későbbi, kora újkori kézzel: *A*, egy másik kora újkori kézzel: *Connumeratio inter virgines Margarithae filie Bele regis Ungarie*. A hátoldalon eredetileg további feliratok is lehettek, amiket levakartak.

ASC AO Pergamene, n. inv. 225 (régi jelzet: II. A. IX. n. 53).

Online fénykép: <http://archiviocapitolinorisoredigitali.it/> (Pietro Presutti olasz nyelvű kivonata; 1305–1314 közé keltezte, régi jelzetként tévesen II. A. IX. n. 54 feltüntetve).

Sanctissimo patri ac domino C(lementi)³⁰ divina disponente providentia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Aymericus divina miseratione minister et episcopus ecclesie Waradiensis totumque collegium sive capitulum eiusdem ecclesie omnimodam reverentiam et pedum oscula beatorum.

Celestis altitudo consilii ac divine potentie supereminens magnitudo idcirco sanctorum diversos ordines velut quedam luminaria super ecclesie candelabrum posuit, ut admiranda virtus operum divinorum clarius elucescat, et Deus *in sanctis suis mirabilis*³¹ ostendatur. Hinc est, quod *Lucifer ille matutinus, qui nescit occasum, et qui resurgens ab inferis humano generi*

animis jocundetur; habet christiana concio unde devotas Conditori concinat cantiones. De orto siquidem fidei nuper in mensam Regis eterni dulcis allatus est fructus ...” A bulla legutóbbi kiadása a korábbi kiadások feltüntetésével: *Le Gouvernement pontifical et l’Italie des villes au temps de la théocratie* (fin xiie–mi-xive siècle). Ed. Patrick Gilli, Julien Théry Montpellier, 2010. 638. 13–17. sorok.

28 IV. (Kun) László magyar király (1272–1290).

29 L. a következő jegyzetet!

30 A „C” betű csak V. Kelemen pápát rejtheti (1305–1314), az 1294-ben csak néhány hónapig uralkodó V. Celesztint biztosan nem. Imre váradi püspöksége (1297–1317) csak az előbbi pontifikátusával egyeztethető össze. Imrére l. *Engel Pál*: *Magyarország világi archontológiája 1301–1457*. (História könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.) I–II. Bp. 1996. I. 76., ill. *Zsoldos A.*: *Magyarország világi archontológiája* i. m. 99.

31 *mirabilis Deus in sanctis suis* Zsolt 67,36.

serenus illuxit,³² nove lucis radio terram Ungarie celitus illustravit, dum virginem Margaretam, filiam quondam domini Bele incliti regis Ungarie sub custodia pariter et disciplina fratrum predicatorum enutritam divine benedictionis munere sic prevenit, ut eam non solum in vita candore virginitatis et regularium virtutum exercitiis decoraret, verum etiam quampluribus miraculorum prodigiis redderet gloriosam.

Cum igitur vita predictae virginis et miracula per inquisitores a Sede Apostolica deputatos cum testimoniis fidedignorum diligenter fuerint conscripta, nec lucernam tam preclaram ac celesti lumine radiantem deceat occultari, sanctissime paternitatis vestre gratiam vestris provoluti pedibus flagitamus, quatenus prenominatam virginem, quam *lumen verum de lumine vero*,³³ tot virtutum floribus et miraculorum fulgoribus fecit esse coruscantem, sanctarum virginum kathalogo annumerare velitis, ut quemadmodum sanctissima ipsius anima in eterni thalamo sponsi feliciter creditur exaltata, sic et corpus eius virgineum stirpe generosi sanguinis procreatum de loco pulveris ad locum altiorem cum debita reverentia transferatur.

7.

A budai káptalan előtt vallották, hogy egy megbénult kezű és lábú szerzetes meggyógyult [Óbuda], 1446. július 13.³⁴

Eredetije nem maradt fenn. Első helyen átírva a budai káptalan 1462. július 24-én kelt oklevelében (14. sz.).

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes, quod religiosus frater Fabianus organista de Cassovia ac circumspecti Thomas Galyas, Valentinus Nemeth, Stephanus Palfy et Matheus Sebastiani de Insula Leporum³⁵ coram nobis personaliter constituti, non coacti, nec compulsi, sed sponte et libere proposuerunt et iuxta conscientie eorum puritatem confessi extiterunt in hunc modum, quomodo in claustrum Beate Marie virginis in Insula Leporum erga scilicet sepulcrum olim inclite puelle Margarethe, filie condam illustris domini Bele Hungarie etc. regis quarti,^a que tandem in habitu moniali defuncta et ibidem sepulta extitisset, ad visum eorundem tale contigisset miraculum, quod

32 Az oklevél a hűsvéti Exultet szavait idézi: *Flammis eius Lucifer matutinus inveniat, ille, inquam, Lucifer, qui nescit occasum, Christus Filius tuus, qui regressus ab inferis humano generi serenus illuxit.*

33 Az oklevél a Credót idézi: *Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero.*

34 Egyrészt mivel a 7. és 8. sz. oklevél tanúsora között nagy az átfedés, másrészt mivel az oklevelek ennek kivételével egytől egyig az 1460-as években koncentrálnak, elképzelhető, hogy az 1446. év csak elírás. (Köszönöm Klaniczay Gábor észrevételét.) Ez esetben a dátum: 1460. júl. 13. Ugyanakkor az is feltűnő, hogy szigorúan tartották az átíráskor az oklevelek időrendjét.

35 Kassai Fábiana I. alább a 37. jegyzet. A Nyulak szigetén lakó Gályás Tamás az apácák *procurator*aként mutatható ki 1442 és 1460 között (1442: DL 13 678.; 1447: DL 14 097.; 1448: DL 1014.; 1458: DL 15 282.; 1459: DL 1468.; 1460: DL 731.). Egy 1458. dec. 10-én kibocsátott közjegyzői oklevelben a tanúk között mint szigeti (ti. nyulak-szigeti) *hospes*t említik: „presentibus [...] circumspectis [...] Thome (!) Galyas et Nicolao Magno hospitibus de eadem Insula” – DL 429. Egy 1460. évi, szintén csodás eseményeket rögzítő oklevelben szintén tanúként szerepel (8. sz. oklevél). Felesége 1467 júniusában már özvegy (19. sz. oklevél). Német Bálint, Pálffy István és Sebestényi (vagy inkább Sebestyán fia) Máté nem azonosítható. Miként Gályás Tamás, ők is a nyulak-szigeti kolostor közvetlen közelében lévő és a forrásokban soha nevének nem nevezett faluban élhettek, ami az apácák birtoka volt. Egy 1460. évi oklevelben is feltűnnek mint a csodás események tanúi (8. sz. oklevél).

cum circa festum Beatorum Petri et Pauli apostolorum³⁶ proxime preteritum religiosus frater Gaspar, monachus dicti claustris,³⁷ qui in habitu seculari Aranwerew Gaspar vocabatur, in suo lecto repente in gravissimam incidisset contractionem manus scilicet et pedis, mox votivus per alios de suo habitaculo erga sepulcrum dicte Margarithe adductus fuisset et ibidem depositus, tunc facta oratione resillisset et integraliter sanus ad suam cellam Deo immensas gratias referens introivisset. In cuius fassionis testimonium presentes litteras nostras patentis duximus concedendas.

Datum in festo Beate Margarethe virginis et martyris, anno Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo sexto.

^a Utólag javítva.

8.

A budai káptalan előtt vallották, hogy egy leány az ördögtől megszabadult [Óbuda], 1460. március 26.

Eredetije nem maradt fenn. Második helyen átírva a budai káptalan 1462. július 24-én kelt oklevelében (14. sz.).

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes, quod circumspecti Nicolaus Pathyka, Gregorius Bogdani, domina Barbara, consors Benedicti Hydeg de Veteri Buda ac Valentinus Nemeth, Matheus Sebastiani, Thomas Galyas et Stephanus Palfy de Insula Leporum³⁸ coram nobis personaliter constituti proposuerunt et iuxta conscientie eorum puritatem confessi extiterunt in hunc modum, quomodo in claustris Beate Marie virginis in Insula Leporum fundato, erga scilicet sepulcrum olim inclite puelle Margarethe, filie condam illustris domini Bele Hungarie etc. regis quarti^a ad visum eorundem tale contigisset miraculum, quod dum quedam puella demoniaca ad sepulcrum prefate puelle Margarethe in dicto claustris habitum introduceretur, demonium ab eadem tunc clamitasset: nolite me introducere, quoniam ibi me seducetis. Tandem adveniens iuxta ipsum sepulcrum, cingulus ferreus dicte puelle Margarethe, quem in suo

36 1446. jún. 29.

37 Gáspár szerzetestestvér nem azonosítható. Ahogy talán Kassai Fábiánnál, úgy az ő esetében sem kizárt, hogy a Margit-szigeti apácák felügyeletét ellátó domonkos szerzetesek közé tartozott.

38 Patika Miklós, Bogdányi Gergely a *circumspectus*i tiszteletli jelzőből ítélve óbudai polgárok lehettek, tevékenkedésük azonban részleteiben ismeretlen. Egy bizonyos Bogdányi Benedek óbudai esküdt, a talán szintén rokon Patika Demeter pedig Óbuda bírása 1452–1453 folyamán (DL 14 583, DL 14 640, DL 14 641.), ugyanakkor Patika Miklós feleségét *providaként* említik 1451-ben (DL 14 451.). Ugyanebben a korabeli óbudai társadalom viszonyaira szerény mértékben rávilágító forrásban Hideg Benedek az igen előkelő második, a világiak között az első helyen szerepel. A fentebb említett Galyás Tamáshoz hasonlóan számos ügyben a nyulak-szigeti apácák *procuratoraként* tűnik fel, olykor azonban az udvarbírói tisztséget is betölthette (vagy éppen *procuratorsága* ebből is következhetett). Az előbbire l. pl. 1451: DL 17 474, 1462: DL 15 787, 1463: DL 15 389, 1464: DL 16 047, 1465: DL 16 262., 1466: DL 16 421., 1467: DL 16 580, stb.; az utóbbira pl.: 1458: DL 429, 1461: DL 15 608. 1458-ban Óbuda királynéi városrésze lakójának mondják (DL 15 679.). Feleségéről ennyi sem tudható: csupán az, hogy 1476-ban férjével és János fiával együtt még életben voltak és az óbudai piactéren (in *theatro*) bírt kóházukat az egri püspöknek adták el kétszáz forintért (DL 17 822.).

nudo corpore in vita ferre solita extiterat,³⁹ super collum demoniace applicatus fuisset, quo applicato clamasset super se habere onera celi et terre dicebatque: uris me, Margaretha. Sicque eadem puella a demonio erga ipsum sepulcrum liberata ac tandem nullum sentiens impedimentum viro tradita fuisset, que et nunc viveret in confinibus Budensibus. In cuius testimonium presentes nostras litteras duximus concedendas.

Datum feria quarta proxima post dominicam Letare, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo.

^a Utólag javítva.

9.

A budai káptalan előtt vallották, hogy egy bénult lábú leány meggyógyult [Óbuda], 1460. július 2.

Eredetije nem maradt fenn. Harmadik helyen átírva a budai káptalan 1462. július 24-én kelt oklevelében (14. sz.).

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus, quod circumspecti Nicolaus Pathyka, Gregorius Bogdany, domina Barbara, consors Benedicti Hydeg de Veteri Buda et Thomas Galyas de Insula Leporum coram nobis personaliter constituti, non coacti, nec compulsi, sed sponte et libere proposuerunt et iuxta conscientie eorum puritatem confessi extiterunt in hunc modum, quomodo erga sepulcrum virginis Margarethe, filie condam illustris Bele Hungarie etc. regis quarti^a in Insula Leporum ad visum eorum tale contigisset miraculum, quod cum quedam puella, cuius pes miro modo contractus fuerat, per honestam dominam Agatam,⁴⁰ matrem eiusdem puelle varia ad loca pro medicaminibus adinveniendis adducta fuisset, sed nequaquam herbarum virtutibus et indulgentiis ecclesiarum, nisi veniens ad sepulcrum dicte virginis Margarethe in insulam pretactam, ibique oratione facta sepulcrum ipsum circuiens ab omni pedum contractione^b sanata extitisset et Deo gratias referens ab inde sana recessisset. In cuius testimonium presentes nostras litteras duximus concedendas.

Datum in festo visitationis Beate Marie virginis, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo.

^a Utólag javítva.

^b Javítva a *contradione* alokról.

39 A 17. század folyamán Árpád-házi Margit vasból készült vezeklőöve, amelyet ekkor már a pozsonyi klarisszáknál őriztek, a magyar arisztokrácia körében nagy népszerűségnek örvendett. Erre l. *Horn Ildikó*: Csáky Anna Franciska és a pozsonyi klarisszák. *Aetas* 3. (1992) 29., 39. 12. jegyz., ill. *Takáts Sándor*: Szent Margit asszony öve. In: *Uő*: Régi magyar nagyasszonyok. Bp. 1914. 116–123. A vezeklőövet napjainban az esztergomi Főszékesegyházi Kincstárban őrzik (ltsz. 64.202.1.). Vö. A magyar kereszténység ezer éve. Szerk. Cséfalvay Pál. Bp. 2002. 33–34. 2.23. sz. L. még a 15. sz. oklevelet, amelyben szintén szerepel a vezeklőöv!

40 Nem azonosítható.

10.

**A budai káptalan előtt vallották, hogy Árpád-házi Margit
zálogban lévő koronáját visszaszolgáltatták
[Óbuda], 1461. május 1.**

Eredetije nem maradt fenn. Negyedik helyen átírva a budai káptalan 1462. július 24-én kelt oklevelében (14. sz.).

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes, quod circumspecti Benedictus Danoczy de Zenthfalwa et domina Elena, consors eiusdem Benedicti ac domina Anastasia de eadem Zenthfalwa⁴¹ coram nobis personaliter constituti, non coacti, nec compulsi, sed sponte et libere proposuerunt et confessi extiterunt in hunc modum, quod ad scitum eorum tale contigisset miraculum, quod cum religiosa domina Anna priorissa⁴² alieque sorores sanctimoniales claustrum Beate Marie virginis de Insula Leporum pro quadam speciali earum necessitate quandam coronam virginis Margarethe, filie condam illustris domini Bele Hungarie etc. regis quarti,^a quam ipsa virgo Margaretha in habitu seculari ferre solebat,⁴³ prefato Benedicto Danoczy pignori obligassent, ipseque Benedictus Danoczy in ladulam suam fortem et bene seratam reclusisset et tandem circa caput lecti sui posuisset, in quo lecto tunc prefata domina Elena, consors dicti Benedicti Danoczy unacum dicta domina Anastasia pernoctasset, tunc ipsa nocte ladula fortiter serata cum maximo strepitu ad auditum earundem mulierum post sese ter aperta fuisset, licet semper fortiter clauderetur. Qui quidem Benedictus Danoczy et domina Elena, consors eiusdem sentientes se ipsam coronam indignos aput se retinere, eisdem monialibus redimentibus statim sole^b elucescente restituissent. In cuius testimonium presentes nostras litteras duximus concedendas.

Datum in festo Beatorum Philippi et Iacobi apostolorum, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo primo.

^a Utólag javítva.

^b A szövéget utólag javították e-re.

41 Egyikőjük sem azonosítható. Lévéen a Dánóci ritka családnév, emiatt valószínűsíthetjük, hogy rokonságban álltak azzal a Dánóci Péterrel és Ambrussal, akik néhány évtizeddel később Alhévízen bírtak házat. Vö. *Végh András*: Buda város középkori helyrajza. (Monumenta historica Budapestinensia 16.) I–II. Bp. 2006–2008. II. 128. 448. sz. (= DL 20 319.).

42 Anna priorissza kinevezésére és lemondására l. a jelen kötetbeli tanulmányomat.

43 Az Árpád-házi Margit koronájára vonatkozó megjegyzés meglehetősen érdekes. A Nyulak szigetéről ugyanis ismerünk egy koronát, amelyet 1838. évi megtalálása után előbb Margithoz, majd fivéréhez, az ugyanott eltemetett V. Istvánhoz kötöttek. Vö. *Vattai Erzsébet*: A margitszigeti korona. Budapest Régiségei 18. (1958) 191–210., ill. *Feuerné Tóth Rózsa*: V. István sírja a margitszigeti domonkos apácakolostor templomában. Budapest Régiségei 21. (1964) 115–131. Köszönöm Klaniczay Gábor megjegyzését.

11.

**A budai káptalan előtt vallották, hogy egy kislány meggyógyult
[Óbuda], 1461. december 27.**

Eredetije nem maradt fenn. Ötödik helyen átírva a budai káptalan 1462. július 24-én kelt oklevelében (14. sz.).

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendantes tenore presentium significamus, quibus expedit universis, quod cum nos ad instantem et legittimam petitionem religiosarum et Deo devotarum dominarum Anne priorisse aliarumque sororum sanctimonialium claustrum Beate Marie virginis de Insula Leporum certos ex nobis, videlicet honorabiles dominos Gallum cantorem et Iacobum de Kaloz, Sebastianum de Paly, Paulum de Bathor, Ladislaum de Sarwar et alterum Ladislaum de Marczelhaza,⁴⁴ socios et concanonicos nostros ad infrascriptam fassionem earundem audiendam duxissemus destinandos, tunc iidem ad nos reversi nobis consona voce retulerunt in hunc modum, quod ipsi in feria secunda proxima ante festum nativitatis Domini proxime preteritum⁴⁵ ad pretactam Insulam Leporum consequenterque dictas dominas sanctimoniales in pretacto claustro degentes accessissent.

Ubi eedem domine Anna priorissa alieque sorores sanctimoniales eiusdem claustrum, seniores scilicet et iuniores coram ipsis personaliter astantes proposuissent et iuxta conscientie earum puritatem confesse extitissent eo modo, quod in dicto earundem claustro erga scilicet sepulcrum olim inclite puelle Margarethe, filie condam domini Bele regis Hungarie etc. incliti regis quarti,^a que tandem in habitu moniali defuncta et ibidem sepulta extitisset, tale contigisset miraculum, quod cum quedam nobilis puelula annorum quatuor secundo die festi Beatorum Petri et Pauli apostolorum proxime preteriti⁴⁶ in claustro earundem sanctimonialium repentina et subitanea tacta fuisset infirmitate, ita, ut quasi ad mortem cepisset angustiari et penitus loquela carere et intellectu.

Astantibus ibidem priorissa et sanctimonialibus cepissent singule monialium priorisse earundem in herbarum ac sanctorum reliquiarum virtutibus puelule medicamen inferre consulere, sed ipsa priorissa omnia recusando confidens tali modo in gloriosis meritis annotate puelle virginis Margarethe flexo poblite^b levatisque manibus flendo prorupisset hec verba: supplico tibi, Beata Margaretha, ut pro tui corporis exaltatione impetres a domino Iesu huic puelule sanitatem et instaurationem, quam credo tuis meritis a Deo faciliter posse impetrari. Qua supplicatione facta ipsa puelula ab omnibus circumspicientibus visa fuisset alleviari. Hoc denique viso statim prefata priorissa ipsam puelulam cum festinatione ad

44 Mindannyian jól ismertek a budai káptalanból. Bátori Gál kanonok (1454–1456), majd éneklókanonok (1456–1468): *Köblös József*: Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában. A budai, fehérvári, győri és pozsonyi káptalan adattárával. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) Bp. 1994. 284. 5. sz. Személyével kapcsolatban felmerült, hogy az ecsedi Bátoriak közül származott, és Bátori István országbíró, erdélyi vajda természetes fia lett volna. Vö. C. *Tóth Norbert*: Ki kicsoda az ecsedi Bátoriak családjában. A Bátori család ecsedi ágának tagjai 1377–1541. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle 44. (2009: 1.) 19–20. Kalászi Jakab kanonok (1458–1467): *Köblös J.*: Az egyházi középréteg i m. 298. 47. sz. Pályi Sebestyén kanonok (1450–1462): uo. 312. 89. sz. Bátori Pál kanonok (1457–1472): uo. 284. 6. sz. Sárvári László kanonok (1459–1466): uo. 314. 97. sz. Marcellházi László kanonok (1457–1462, 1484), örkanonok (1463–1484), a titeli káptalan olvasókanonokja (1484): uo. 304. 66 sz.

45 1461. dec. 21.

46 1461. jún. 30.

sepulcrum dicte virginis Margarethe adduci procurasset, que quidem puelula tunc in manibus ducentis facta fuisset semimortua miro modo ac tandem conventus sanctimonialium ianua clausa circa ipsum sepulcrum lamentabiliter se in oratione prosternens, ipsa puelula maximum fecisset planctum, ut circumvicini eiusdem claustrum audientes mirarentur, quid inibi eam repente contigisset. Sicque ipsa puelula sudari cepisset et angustiari, ita, quod per omnes circumstantes moniales eandem contiguit^c mori putantes inde cogere tur asportari contradicente tali modo ipsa priorissa, que magis ipsas in oratione confortasset in tantum laborantes, ut etiam missa illius diei perficeretur. Ipsi siquidem monialibus in oratione sic diu tardantibus predicta puelula ab omni sua infirmitate cum reformatione sui intellectus repente et subito convaluisse absque tamen reseratione loquele. Sola demum priorissa cum alia quadam moniali puelulam pro accendenda candela accipiens ad habitaculum earundem abduxisset. Interim tamen conventu monialium in oratione erga sepulcrum persistente sicque dum ipsa puelula pro afferenda candela accensa ad sepulcrum adducta fuisset ad legendumque Ave Maria cogere tur.

Eadem puelula tam in eundo ad sepulcrum, quam in redeundo ab eodem loqui nequisset, sed cum candelam accensam tandem manibus propriis adiutorio tamen priorisse ad sepulcrum annectisset, tunc recuperata loquela Ave Maria tribus iteratis vicibus debite depromississet. Hoc maximo miraculo viso priorissa coram toto conventu erga ipsum sepulcrum idem miraculum conscribi facere et propalari^d vovisset evidenter. Totus autem conventus monialium Deo super ipsis beneficiis gratias reddens voce sonora Te Deum laudamus decantasset, sicque puelula omni pristinae sanitati restituta de sepulcro ad habitaculum monialium propria virtute introivisset. Sed tandem ipsa priorissa propter diversa huius regni disturbiorum genera⁴⁷ premissum suum votum consummare postergasset.

Postea autem cum iam quarta dominica in adventu Domini proxime preterita⁴⁸ instaret celebratura, quedam monialis suis matutinis et orationibus completis in sua cella caput suum ad quiescendum reclinasset, tunc per fenestram ipsius celle a parte orientali quandam splendorem vidisset ingredientem, de eodemque splendore sonum quasi vocem tenere puelle audivisset hunc sermonem bis repetentem: surge, quia miracula fient hodie in vobis.⁴⁹ Ac illa tremore stupefacta ignorabat, quid hoc esset. Ac tandem vice tertiaria eandem confortando dixisset: surge, noli timere, quia miracula fient hodie in vobis, quoniam non implevistis ea, que michi spopondistis. Illa continuo surgens de sua cella exivisset et mox suam visionem cuidem consorori moniali suo modo revelasset.

Que dum inter se mirarentur, quenam esset visio illa, tunc vidissent quasdam moniales in eodem claustrum hincinde cum tristitia discurrentes dicentesque ipsam puelulam infirmitatem pristinam immo graviolem reincidisse. Congregatis denique ad eandem

47 Valószínűleg a Mátyás király megválasztása utáni polgárháborús időkről van szó.

48 1461. dec. 20.

49 Vö. Ait [sc. Iesus Christus] *paralytico: tibi dico, surge, tolle lectum tuum et vade in domum tuam. [...] Et stupor adprehendit omnes et magnificabat Deum et repleti sunt timore dicentes, quia vidimus mirabilia hodie.* Lk 5,24–26. L. még: Mt 9,6–8, Mk 2,10–12.

puelulam sanctimonialibus querulabantur, quid iterum tam subito eidem puellule contigisset, priorissa itaque non inmemor sui ipsius pristini voti eandem sollicite ad sepulcrum ipsius virginis Margarethe adduci coegisset, aliis tamen monialibus obicientibus ne missa Beate Marie virginis, que tunc in aurora celebratura erat, impediretur. Sed aliam medicinam adhibere consulisset, quam tamen puellulam ipsa priorissa propter pristini voti sui dilationem ipsam infirmitatem reincidisse affirmabat, pro eo ipsa priorissa dicte virgini Margarethe supplicans ad sepulcrum eiusdem cum toto conventu sanctimonialium adducta puellula adisset, ibique in oratione pausantes ipsam puellulam quibusdam duabus mulieribus secularibus, videlicet Susanne de Eghhazasderzenye et Agathe, relicte Dionisii⁵⁰ de dicta Insula Leporum infra missam erga sepulcrum custodienda, tenenda et conservanda deputasset. Missa siquidem perfecta puellula de sepulcro ad locum audiendi sermonem cum dictis duabus mulieribus secularibus sana descendisset.

Tandemque sermone peracto pretacte mulieres statum puellule eisdem monialibus taliter narrassent, quod infra totam missam leniter obdormivisset, tandem data benedictione sacerdotali quasi de sumpno^e exporrecta oculis tervis surgens sanitatem recuperasset, ac si nulla infirmitate gravata fuisset. Hiis perceptis priorissa cum toto suo conventu gratias Deo immensas egisset. Tandem prenarrata monialis premissam suam visionem^f animadvertens hoc miraculum propter premissi voti dilationem fieri recognovisset, quam etiam priorisse et aliis monialibus suo modo revelasset. In cuius testimonium presentes nostras litteras patentes duximus concedendas.

Datum tertio die pretacti festi nativitatis Domini, anno eiusdem millesimo quadringentesimo sexagesimo primo.

^a Utólag javítva.

^b Ti. *poplite*.

^c Eredetileg *contiguo*.

^d Eredetileg *propalare*.

^e Ti. *somno*.

^f Ezután kihúzva *ad*.

50 Sem a két asszony, sem Dénes nem azonosítható. Egyházasderzenyére vagy Derzsenyére l. *Bakács István*: Hont vármegye Mohács előtt. Bp. 1971. 109–110.

12.

**A budai káptalan előtt vallották, hogy egy szinte halott kisfiú feléledt
[Óbuda], 1462. január 18.**

Eredetije nem maradt fenn. Hatodik helyen átírva a budai káptalan 1462. július 24-én kelt oklevelében (14. sz.).

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes, quod provida domina Elena, consors Iohannis Kwn de Insula Leporum⁵¹ coram nobis personaliter constituta proposuit et sponte confessa est in hunc modum, quod cum ipsa quendam filium suum duorum annorum et quatuor mensium in domo sua ad quendam ladulam sedere fecisset et idem puer se inclinando casu inopinato in terram cecidisset, qui quasi mortuus in terra aliquantulum iacuisset, ipsa siquidem domina Elena dictum puerum filium suum arripiens dum ad sepulcrum virginis Margarethe, filie condam illustris domini Bele Hungarie etc. regis quarti³ in claustro Beate Marie virginis in dicta Insula Leporum habitum ducere voluisset, dictus puer, qui quasi mortuus fuerat, statim revixisset. Datum in festo Beate Prisce virginis et martyris, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo.

^a Utólag javítva.

13.

**A budai káptalan előtt vallották, hogy egy férfi az ördögtől megszabadult
[Óbuda], 1462. május 3.**

Eredetije nem maradt fenn. Hetedik helyen átírva a budai káptalan 1462. július 24-én kelt oklevelében (14. sz.).

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus per presentes, quod circumspecti Gregorius Kalanday, Barnabas Kapthas de Igal ac Clemens Zwbor et Matheus de Zegedino necnon honeste domine Margaretha, consors Ambrosii et Swsanna de Insula Leporum⁵² coram nobis personaliter constituti sponte et libere confessi extiterunt in hunc modum, quod in proximis preteritis diebus in claustro Beate Marie virginis in dicta Insula Leporum fundato ad scitum et visum eorum tale miraculum fuisset habitum, quod dum Fabianus demoniacus de Thas⁵³ ad dictum claustrum consequenterque sepulcrum virginis Margarethe, filie condam serenissimi domini Bele quarti³ regis Hungarie etc., que in habitu moniali defuncta in eodem

51 Ilona asszonyról nincs több információnk. Talán a férje lehetett az a Kun János, aki az apácák jobbágyaként a budai káptalan birtokai elleni hatalmaskodásban vett részt (DL 17 474.).

52 Sem Kalanday (Kalondai) Gergely, sem a két asszony nem azonosítható. Igali *Kapthas* Barnabás valószínűleg az apácák somogyi birtokán, Igalon élt és szolgált. 1462-ben és 1471-ben az apácák familiárisaként és *officialis*aként (DL 15 743., DL 17 170.), 1473-ban *procurator*ukként ismert (DL 17 502.). 1478-ban még élőként említik (DL 32 729.). Zubor Kelemen és Szegedi Máté szintén az apácák jobbágyai lehettek. Az előbbi már legalább 1458 óta a szolgálatukban állhatott (DL 429. – közjegyző előtt tanúskodás), egyúttal pedig az apácák birtokában lévő Jenő falu lakosa. Szegedi a Nyulak szigetén lakhatott. Mindkettejükre forrásként szolgált egy 1473. évi hatalmaskodást ismertető oklevél (DL 17 474.).

53 Nem azonosítható.

claustru sepulta esset, adduceretur, tunc cingulus ferreus, quem dicta virgo Margaretha vivens in suo nudo corpore ferre solebat,⁵⁴ collo eiusdem demoniaci fortiter ligatus in duas divisus partes de collo eiusdem bis cecidisset.

Tandem vice tertiaria per quendam fratrem Petrum, monachum eiusdem claustru ipso cingulo super collum eiusdem demoniaci ligato, ipse cingulus iterato cecidisset. Quo viso idem frater Petrus multiplicatis cum eo laboribus adiurans eum ad nomen domini Iesu Christi et precipiens ei interrogasset, cur ipse cingulus super collum eius non staret, ac ille respondisset, quod misertus esset ei Dominus. Tandem iterum interrogasset, propter cuius merita esset misertus ei Dominus, qui respondisset, quod per intercessionem virginis Margarethe. Interrogassetque vice iterata, quanta haberet merita ipsa virgo Margaretha coram summo Deo, qui cum maximo ululatu clamitasset: centum milia, centum milia! Interim sanctimonialibus et ceteris Christi fidelibus pro eo preces fundentibus facies et lingua eiusdem demoniaci inflamari et de lingua eiusdem quasi scintille exire cernebantur. Quo viso ipse frater Petrus magis ac magis demonium eicere laborans demonium aliquid sibi dari postulasset, ac ille lumen candele sibi concedens fetore mirabili emisso lumineque ipso extincto demoniacus mox Iesus clamitasset. Sicque idem demoniacus mente quieta pacificoque itinere a demonio liberatus ad propria remeasset. In cuius fassionis testimonium presentes nostras litteras duximus concedendas.

Datum in festo inventionis Sancte Crucis, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo.

^a Utólag javítva.

14.

A budai káptalan átírja hét korábbi oklevelét, amelyet két közjegyző is megerősít [Óbuda], 1462. július 24.

Eredeti, hártya, ép. Függőpecsét és a zsinórja elveszett. A hátoldalon kora újkori kézzel: *Attestatio miraculorum Beate Margarithę, Ungarie regis filię*. Alatta kora újkori kézzel: 1461. Az alatt kora újkori kézzel régebbi feliratok (szinte kizárólag megfakult számok) ledörzsölve.

ASC AO Pergamene, n. inv. 1868 (régijelzet: II. A. XVII. n. 42).

Online fénykép: <http://archiviocapitolinorisoredigitali.it/> (Cesare de Cupis olasz nyelvű kivonata; tévesen 1462. augusztus 24-re keltezve).

Kivonat: *Cesare de Cupis*: Regesto degli Orsini e dei Conti Anguillara. *Bullettino della Regia Deputazione Abruzzese di Storia Patria* III/5. (1914), aprile–agosto–dicembre [puntate I–II e III] 218–219. (tévesen 1462. augusztus 2-ra keltezve)

Nos, capitulum ecclesie Budensis memorie commendantes tenore presentium significamus, quibus expedit universis, quod circumspectus Benedictus Hydeg dictus, civis civitatis Veteris Budensis in personis religiosarum et Deo devotarum dominarum Anne priorisse

54 Árpád-házi Margit vezekelőve már a 8. sz. oklevélben is fontos szerepet kapott.

aliarumque sororum sanctimonialium claustrum Beate Marie virginis de Insula Leporum nostram personaliter veniens in presentiam exhibuit et presentavit nobis quasdam septem litteras nostras in papiro patenter emmanatas tenorum subsequentium, petens nos debita cum instantia, ut easdem de verbo ad verbum transscribi et transsumi ac presentibus nostris litteris privilegialibus redigi faceremus pro eisdem dominabus monialibus ad cautelam.

Quarum prima sequitur in hec verba: [7.], alia quoque earum hunc verbalem continet tenorem: [8.], tertia denique earum talis est: [9.]. Quarta siquidem earum hunc habet tenorem: [10.]. Quinta vero earum taliter sequitur: [11.], sexta quoque earum hunc continet tenorem: [12.], septima denique et ultima sequitur huiusmodi sub tenore: [13.].

Nos itaque iustis et rationabilibus petitionibus prefati Benedicti Hydeg favorabiliter inclinati prescriptas litteras nostras non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vicio et suspitione carentes, nichil addendo nilque diminuendo de verbo ad verbum transscribi et transsumi ac presentibus nostris litteris privilegialibus redigi fecimus pro eisdem dominabus sanctimonialibus ad cautelam.

Datum sabbato proximo ante festum Beati Iacobi apostoli, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo secundo supradicto.

Et ego, Paulus natus Mathei de Beczkow dyocesis Nitriensis,⁵⁵ sacra imperiali auctoritate notarius publicus, quia prefatorum miraculorum uni,^a videlicet qui taliter incipit, quod dum Fabianus demoniacus de Thass etc. miraculo penes sepulcrum virginis Margarethe de eodem facto et quod Fabianus penes dictum sepulcrum eliberatus fuisset,⁵⁶ presens fui, fassionique omnium testium in prefatis litteris capituli Budensis nominatorum similiter presens fui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, ideoque hoc presens publicum instrumentum ad petitionem dictarum dominarum sanctimonialium et, ut robur et fides adhibeatur, ubique locorum, dictorum testium super fassione in prefatis litteris dicti capituli Budensis conscriptis signoque et nomine meis solitis et consuetis consignavi rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum.⁵⁷

Et ego, Benedictus de Wyfalw,⁵⁸ sacra imperiali auctoritate notarius publicus fassioni dictorum testium similiter presens interfui.⁵⁹

^a Eredetileg *unius*.

55 Nem azonosítható.

56 L. a 13. sz. oklevelet!

57 A közjegyzői záradék mellett bal oldalon található a közjegyzői jel, amely egy nyolcszirmú virág az alján egy felirattal: *Iesus Maria*.

58 Újfalusi Benedek 1461 és 1480 között mutatható ki a budai káptalanban, amelynek néhány évig a dékánjaként működött (1465, 1467, 1480). Közjegyzői tevékenysége mindeddig ismeretlen volt. Ő erősítette meg a jelen forráskiadás 17. és 18. sz. oklevelét is. A káptalanbeli karrierjére l. *Köblös J.*: Az egyházi középélet i. m. 257., 266., 323. 116. sz.

59 Az első közjegyzői záradék mellett jobb oldalon, közjegyzői jel nélkül.

15.

Mátyás király II. Pius pápához

S. I., [1462–1464 körül]⁶⁰

Eredetije nem maradt fenn, korabeli (Héderváry-kódex [= **H**]) vagy közelkorú (Esztergomi leveleskönyv [= **E**]) másolat a Mátyás király leveleit tartalmazó humanista leveleskönyvekben. Az Esztergomi leveleskönyvben (**E**) a címzés mellett a bal szélén (40.) kora újkori kézzel: [4]3 (ti. a levél sorszáma a kötetben), ez alatt pedig teljesen újkori kézzel: *M. lev. I. 43* (utalás Fraknói Vilmos alább idézett forráskiadványára). Ugyanott, a jobb oldalon elmosódott kivonat kora újkori kézzel (*Pro canonizatione B[eatae] Margaretae*). A levél végén, jobb oldalon (p. 41) modern kézzel keltezési javaslat: 1462–64. A Héderváry-kódexben (**H**) a címzés mellett (fol. 21^r) kora újkori kézzel a bal oldalon: 28 (ti. a levél sorszáma a kötetben). Kora újkori kézzel megjegyzés ugyanott a jobb margón: *Anno 1464 [...] probabiliter*. Ugyanezzel a kézzel a szöveg felett, az oldal tetején (fol. 21^v): *Rex pro Beatae Margaretae canonizatione rogat pontificem*. A fol. 21^v-on a jobb oldalon kora újkori kézzel: *Insula Budensis*.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (a továbbiakban: MNL OL), Mohács előtti gyűjtemény, Diplomatikai Levéltár (a továbbiakban: DL) 50 404., fol. 21^r–22^v, 28. sz. (**H**). A kézirat faksimile kiadása: *Héderváry-kódex. Mátyás király leveleskönyve a Héderváry család egykori könyvtárából*. Bp. 2008. A levél a kicsivel később összeállított, ún. Esztergomi leveleskönyvben is fennmaradt: MNL OL Fényképgyűjtemény, Diplomatikai Fényképgyűjtemény (a továbbiakban: DF) 290 345. (eredeti: Főszékesegyházi Könyvtár, Esztergom, Ms. II. 393. [*Epistolae Matthiae Corvini et Vladislai II. regum Hungariae*]), 40–41. 43. sz. (**E**). A két késő középkori gyűjteményt a 18. századtól számosan használták, másolták (pl. Egyetemi Könyvtár, Budapest, Collectio Kaprinayana, Series B, Tom. LXI, Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Kézirattár, Fol. Lat. 1668 stb.) vagy publikáltak belőlük.

A Héderváry-kódexen (**H**) nyugvó első kiadás, amely Némethi Jakab korabeli átírását hasznosította: *Sigismundus Ferrarius: De rebus Hungaricae provinciae Ordinis Praedicatorum*. Viennae, 1637. 380–381. A nagyszámú későbbi kiadás vagy eleve Ferrariusra, vagy valamilyen kora újkori másolatra, vagy pedig valamelyik kézira meggy vissza. Mérvadó közlése (a Héderváry-kódex alapján): Mátyás király levelei. Mathiae Corvini Hungariae regis epistolae exterae. I–II. Közveteszi *Fraknói Vilmos*. Bp. 1893–1895. Repr. [Bp.] 2008. I. 143–145. 43. sz.

Santissimo in Christo patri et domino domino Pio divina providentia sacrosancte Romane ac universalis ecclesie summo pontifici, d(omino) n(ostro) clementissimo.⁶¹

Beatissime pater et domine, post humilem nostri commendationem ad pedum oscula beatorum.^a Inter multa ardua negotia, quibus nunc maxime urgemur et de iis^b etiam solliciti sumus, que ad honorem divine maiestatis et sacre religionis pertinent incrementum. Immo quodammodo magis inpresentiarum^c nobis veniunt in mentem ea, que devotionis sunt, quam in otio domestice quietis. Proinde non erit mirandum, si hoc potissimum tempore v(estre) s(anctitati) ea suggesserimus, que plus pacis tranquillitati, quam castrensibus negotiis convenire videntur. Verum, ut apertius intelligi possit, quod intendimus, paulo altius repetito initio summam tamen breviter proponemus.

Est quedam insula Danubio circumflua in conspectu huius civitatis nostre Budensis, que olim leporum, postea Beate Marie insula dicta est. In ea insula monasterium extitit sanctimonialium Ordinis Predicatorum, quodquidem monasterium quondam rex Bela, predecessor noster fundaverat et in eodem filiam suam, nomine Margaretam^d Deo virginem dedicarat.^e Ea Margareta^f vite honestate ac sanctis operibus tantam celitus gratiam promeruit,^g ut tam in corpore, quam post obitum magnis et evidentibus miraculis corruscarit, quemadmodum adhuc multorum

60 A kérvény keltezésével kapcsolatban elfogadtam a Fraknói Vilmos-féle kiadásban olvasható javaslatot.

61 Ugyan a leveleskönyvben a leveleket megelőző néhány szavas címzések döntő többsége az összeállítótól származhat, ez esetben valószínűleg a szöveg élén szereplő címzés az eredeti lehet, amit mind a két leveleskönyv megtartott.

fidedigna testimonia comprobant, et paulo post eius mortem a diversis Romanis pontificibus vel deputati vel missi inquisitores examinatis inde pluribus idoneis testibus et tota profitente Hungaria comperisse ac scriptum reliquisse dinoscuntur. Sed, ut fit, regum pariter et rerum frequenti mutatione suscepte rei consumatio vel prorogata fuit vel neglecta.

Nunc igitur b(eatitudini) v(estre) in eo quam humillime ac studiosissime supplicamus, quatenus rem hanc intermissam et sibi forsitan divinitus, ut alia multa et preclara, iam dudum servata per se aut per suos recognoscere dignetur. Et cum intellexerit omnia, que ad id opportuna et necessaria fuerint, satis constare et ita placuisse Altissimo, divine exinde benignitatis affluentiam apostolice auctoritatis preconio et solemn^h publicatione declaret. Faciet in hoc v(estra) s(anctitas) rem gloriosam et nobis ac nostris omnibus optatissimam, immo quod vel primum vel solum in talibus ponderandum est, multorum devotioniⁱ et saluti profuturam ac omnipotenti Deo plane acceptam, qui accensam lucernam non vult abscondi, sed illuminandi eam in edito poni⁶² et se in sanctis suis precipit laudari, qui et beatitudinem^j v(estram) diu felicem servet ecclesie sue regimini et augmento.

Datum.^k

^a *Beatissime pater etc.! E, Beatissime pater et domine! Post humilem nostri commendationem ad pedum oscula beatorum H.*

^b *hiis E, iis. H.*

^c *impresentiarum E, in presentiarum H.*

^d *Margaretham E, Margaretam H.*

^e A Héderváry-kódex (H) e bekezdésében eddig a pontig több helyen aláhúztak bizonyos szókapcsolatokat – más tintával, valószínűleg a (kora) újkorban.

^f *Margaretha E, Margareta H.*

^g *promeruerit E H.*

^h *solemni E, solemn H.*

ⁱ *devotionem E, devotioni H.*

^j *b. E, beatudinem H.*

^k [A keltezés teljesen hiányzik.] E, Datum H.

16.

Mátyás király a bíborosi kollégiumhoz

S. I., [1462–1464 körül]⁶³

Eredetije nem maradt fenn, korabeli (Héderváry-kódex [H]) vagy közelkorú (Esztergomi leveleskönyv [E]) másolat a Mátyás király leveleit tartalmazó humanista leveleskönyvekben (a részleteket lásd a 7. sz. oklevélnél). Az Esztergomi leveleskönyvben (E) a címzés a bal szélén (41.) kora újkori kézzel: 45 (ti. a levél sorszáma a kötetben); alatta modern kézzel: *M. lev. I. 44* (utalás Fraknói Vilmos idézett összeállítására). A Héderváry-kódexben (H) jobb oldalt kora újkori kézzel: 36 (ti. a levél sorszáma a kötetben); alatta kora újkori kézzel: *Nota bene. Pro canonizatione Beatae Margaretae iustat rex Matthias.*

E 41–42. 45. sz., H fol. 25^r, 36. sz.

A Héderváry-kódexen (H) nyugvó első kiadás, amely Némethi Jakab korabeli átírását hasznosította: *Ferrarius*, S.: De

62 *Vö. Non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accedunt lucernam, et ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt.* Mt 5,14–15.

63 A kérvény keltezésével kapcsolatban elfogadtam a Fraknói Vilmos-féle kiadásban olvasható javaslatot.

rebus Hungaricae i. m. 381–382. A nagyszámú későbbi kiadás vagy eleve Ferrariusra, vagy valamilyen kora újkori másolatra, vagy pedig valamelyik kéziratra megy vissza. Mérvadó közlése (a Héderváry-kódex alapján): Mátyás király levelei. i. m. I. 145. 44. sz.

Collegio cardinalium ex parte domini regis.⁶⁴

Scripsimus sanctissimo domino nostro pro elevatione corporis seu canonisatione Beate virginis Margarete,^a olim Bele regis predecessoris nostri filie, sanctimonialis quondam Ordinis Predicatorum in monasterio Sancte Marie de insula iuxta civitatem nostram Budensem Danubio circumflua, de cuius virginis sanctitate et miraculis multa et magna testimonia produci possunt. Proinde r(everendissimas) p(aternitates) v(estras) quam diligentissime rogamus, quatenus rei tam honeste et pie ac salutifere promotionibus et suffragiis suis adesse velint. In quo nobis quidem et nostris plurimum, sed Deo longe amplius complacebunt.

^a *Margarethe E, Margarete H.*

17.

A budai káptalan előtt vallották, hogy egy apáca a pusztító ragályból meggyógyult [Óbuda], 1465. október 6.

Eredeti, hártya, ép. Fügőpecsét és a zsinórja elveszett. Hátoldalon korabeli kézzel: *Liberavit unam monialem a peste*. Ez alatt más, korabeli kézzel: 1465. Efelett kora újkori kézzel: *Margarita virgo filia regis Ungarię*. Bizonyos részekben a felület vélhetően egykori feliratokkal együtt ledörzsölve.

ASC AO Pergamene, n. inv. 542 (régi jelzet: II. A. XVII. n. 107).

Online fénykép: <http://archiviocapitolinorisorsedigitali.it/> (Cesare de Cupis olasz nyelvű kivonata; tévesen 1465. október 4-re keltezve).

Kivonat: *Cesare de Cupis*: Regesto degli Orsini e dei Conti Anguillara. Bullettino della Regia Deputazione Abruzzese di Storia Patria III/5. (1914), aprile–agosto–dicembre [puntate I–II e III] 228–229. (tévesen 1465. október 4-re keltezve).

Capitulum ecclesie Budensis ad notitiam presentes intuentium. Providentia humana litteras adinvenit,^a ut earum patrocínio res, que in tempore aguntur, notitie commendaret singulorum rerumque gestarum notitiam simul et veritatem ita representaret omnibus, ut sicuti actioni rerum presentes sic et absentes rerum inseri haberent. Proinde ad universorum Christi fidelium tam presentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum nos habita requisitione religiose domine Anne priorisse claustris Beate Marie virginis de Insula Leporum honorabiles viros Nicolaum de Abranfalwa⁶⁵ et Benedictum de Wyfalw, socios et concanonicos nostros e medio nostri ad dictum claustrum misissemus, tunc iidem ad nos reversi nobis retulerunt, quod ipsis feria quarta proxima post festum Beati Michaelis

64 Eredetileg nem a kérvény részét képezte, a leveleskönyv összeállítója helyezte a rövid kivonatot a szöveg élére, ami mind a két kéziratban megtalálható.

65 Pályafutására l. *Köblös J.*: Az egyházi középréteg i. m. 283. 3. sz.

archangeli⁶⁶ proxime preteritum in ipso claustro constitutis religiosa domina Veronica de Zegedino professa monialis⁶⁷ coram eisdem statuta de miraculis illustris puella Margerethe, filie quarti Bele regis Hungarie olim in habitu moniali defuncte et in ipso claustro tumulate taliter confessa fuisset, quomodo dum estate preterita pestilentia maxima miserandaque ad has partes regni venisset, vexaretque eas per longa tempora, nec conventum monialium in dicto claustro intactum reliquisset, ipsaque eadem domina Veronica circa festum Beate Prisce virginis⁶⁸ inter alias moniales pestilenticas, quarum *anime* vel *egra trahebant corpora* vel *linquebant*,⁶⁹ oborto pestifero apostemate^b cruciaretur. Nec spes ulla sibi daretur de sanitate, sed potius mors ei^c imminere ab omnibus consororibus iudicaretur. Cumque ad ultimum virus apostematis tam graviter eam penetrasset, ut nec iam passum facere posset, statuens se mori, priusquam eius verenda oculis paterent virilibus medicumque refutans. Tandem prostrasset se in oratione rogans ipsam virginem Margaretham, ut eius intercessione sanaretur ab hiis languoribus sine humano et medicorum iuvamine. Ubi mox completa oratione virus apostematis absque humana arte erupisset, quod suis consororibus referens et pariter cum eis Deo gratias agens sanitatem tandem pristinam recuperasset et nunc ea plena perfrueretur. In cui^us rei memoriam iuxta declarationem dictorum concanonicorum nostrorum presentes litteras nostras pendentis sigilli nostri munimine roboratas rogati duximus concedendas.

Datum quinto die confessionis prenotate anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto.

Et ego, Benedictus Petri de Wyfalw, clericus Strigoniensis diocesis, sacra imperiali auctoritate notarius publicus, quia premissa confessioni omnibusque aliis et singulis dum sic, ut premittitur, fierent et agerentur, unacum prenominato Nicolao de Abranfalwa canonico Budensi necnon Thoma Galyas, Simone et Matheo⁷⁰ aliisque compluribus inhabitatoribus Insule Leporum presens interfui, eaque sic fieri vidi et audivi, ideo ad requisitionem prefate prioris me subscripsi signoque et nomine meis solitis presentes consignavi legitime rogatus in fidem et testimonium premissorum.⁷¹

^a Eredetileg *advenit*.

^b Eredetileg *apostemato*.

^c Sor fölé besúrva.

66 1465. okt. 2.

67 Nem azonosítható.

68 1465. jan. 18.

69 *linquebant dulcis animas aut aegra trahebant corpora* Verg. Aen. 3.140–141.

70 Simon és Máté nem azonosítható. Lehetséges, hogy az utóbbi a 13. sz. oklevélben említett Szegedi Mátéval azonos.

71 A közjegyzői záradék mellett bal oldalon található a közjegyzői jel, amely egy liliom kétszintes talapzaton, alatta két középre futó inda, a mezőben: B[enedictus] P[etri] d[e] W[yfalw].

18.

**A budai káptalan előtt vallották, hogy egy apáca
a pusztító ragályból meggyógyult
[Óbuda], 1465. október 6.**

Eredeti, hártya, komolyan elázott, nehezen olvasható. A függőpecsét és a zsinór elveszett. Hátoldalon korabeli kézzel: *Liberavit unam monialem e peste*. Ez alatt kora újkori kézzel: *Contra pestem*. Más, kora újkori kezekkel egyéb feljegyzések a hátoldalon: 1465; S 72; 17; 64. Az oklevél borítékjában többek között egy részletes olasz nyelvű kivonat is található 1465. október 4-i, téves keltezéssel, amely utal egyúttal Hideg Benedek közjegyző másik kiadványára, a jelen forráskiadás 17. sz. oklevelére.

ASC AO Pergamene, n. inv. 1384 (régijelzet: II. A. XXXV. n. 4).

Online fénykép: <http://archiviocapitolinorisorsedigitali.it/> (tévesen 1465. október 4-re keltezve, megnevezve az oklevél közjegyzője, ám tartalmi kivonat nélkül).

⁷²Capitulum ecclesie Budensis ad notitiam presentes intuentium. Providentia humana litteras adinvenit, ut earum patrocinio res, que in tempore aguntur, notitie commendaret singulorum | rerumque gestarum notitiam simul et veritatem ita representaret omnibus, ut sicuti actioni rerum presentes sic et absentes rerum inseri haberent. Proinde ad universorum Christi fidelium | tam presentium, quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cum nos habita requisitione religiose domine Anne priorisse claustrum Beate Marie virginis de Insula Leporum | honorabiles viros Nicolaum de Abranfalwa et Benedictum de Wyfalw, socios et concanonicos nostros e medio nostri ad dictum claustrum misissemus, tunc iidem ad nos reversi nobis | retulerunt, quod ipsis feria quarta proxima post festum Beati Michaelis archangeli proxime preteritum⁷³ in ipso claustrum consitutis religiosa domina Elena [...] professa monialis | coram eisdem statuta de miraculis illustris puelle Margarethe, filie quarti Bele regis Hungarie olim in habitu moniali defuncte et in ipso claustrum tumulate taliter | confessa fuisset, quomodo dum estate preterita pestilentia maxima miserandaque ad has partes regni venisset, vexaretque eas per longa tempora, nec conventum monialium | in dicto claustrum intactum reliquisset, ipsaque eadem domina Elena circa festum Beate Prisce inter alias moniales pestilenticas, quarum anime vel egra trahebant | corpora vel linquebant,⁷⁴ oborto pestifero apostemate cruciaretur. Nec spes ulla sibi daretur de sanitate, sed potius mors ei imminere ab omnibus consorioribus iudicaretur.⁷² | Abiectis medelis humanis, que [...] ad sanitatem [trah]entur, exoraret [...] priorissam, ut ei sepult[ura] [...] prius merces | et intercessionem sperare se posse [...] sentiens(?) visitare concederet, quia se [...] adiutorio nonnulla [...] manibus ferentium suam^a adimplere | voluntatem. Cumque simul bis, ter, quater^b adimplevisset et quinto adimpleret [...] tandem [...] orationibus [...] rata [...] iis iacentem | reliquissent, ipsaque dolore vexata rogasset consoriores pro custodia sibi assistentes [...] rogarentque dictam Margaretham virginem pro eius sanitate et | insuper ibidem emisisset certa vota in orationibus

72 A 18. sz. oklevél első harmada és utolsó sorai megegyeznek a vele egy napon kelt, ugyanazon kéz által írt, ugyanazon közjegyző által hitelesített 17. sz. oklevéllel. A teljes egészében azonos szövegrészek alapján a hiányok egy része pótolható (apróbetűs kiegészítések), az egyedi információkat tartalmazó szövegrészek azonban ilyen módon nem rekonstruálhatók.

73 1465. okt. 2.

74 *linquebant dulcis animas aut aegra trahebant corpora* Verg. Aen. 3. 140–141.

et ieiuniis post etern[... ..] terra(?) et [... ..] grata | occur[... ..] esse[... ..] et dormire sibi videretur, apparuisset ei una virgo in[... ..]bus Elena[... ..], quam [... ..] Margaretham virginem | esse et supplicasse ei pro sanitate et [... ..] meritis, [... ..] in qua se[... ..] obsecrasset(?) [... ..] orationibus suis | statim evigilans e [... ..] uno requisivisset consorores [... ..] se domina priorissa [... ..] et [... ..]tibus [... ..] cum nulla[... ..]em venisse, illuc confesse | fuissent, rem eis [... ..] ordine pandisset. Demum [... ..] ipsa huiusmodi volu[... ..] levisset [... ..] nocte [... ..] | hiisdem teneretur, languoribus clamasset ad suam quendam consanguineam consororem [... ..] habitante[... ..] s[... ..]eret [... ..] | simul et in tanta [... ..] frigescenti illa, qua [... ..] gravata [... ..] seni [... ..]. Cum [... ..] via ea arde[... ..]sset, | quenam esset, illa nichil ad ea respondisset s[... ..] annuieris [... ..] imp[... ..] pacem(?), quo etiam(?) ea [... ..]sset | dixissetque premissa verba: confide [... ..], qua spem [... ..] sanitatem [... ..] aperta ianua discessisset. Qua s[... ..] | se alleviatam sentiens dictam consororem suam e somno excitasset et [... ..]ent [... ..] cum ita non esset causa, nec quempiam vidisset | ipsa egrotans rem [... ..]ne ordine pandit gravas itaque ad[... ..]erentes paulatim [... ..] egrotans sanitati restituta | nunc plena sanitate perfrueretur.

In cuius rei memoriam iuxta declarationem dictorum concanonicorum nostrorum presentes litteras nostras pendentis sigilli nostri munimine | roboratas rogati duximus concedendas.

Datum quinto die confessionis prenotate, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo quinto.

Et ego, Benedictus Petri de Wyfalw, clericus Strigoniensis diocesis sacra imperiali auctoritate notarius publicus, quia premissae confessioni omnibusque aliis et singulis, dum sic, ut premittitur, fierent et agerentur, unacum prenominato Nicolao de Abranfalwa, canonico Budensi necnon Thoma Galyas, Simone et Matheo aliisque compluribus inhabitatoribus Insule Leporum presens interfui, eaque sic fieri vidi et audivi, ideo ad requisitionem prefate priorisse me subscripsi, signoque et nomine meis solitis presentes consignavi legitime rogatus in fidem et testimonium premissorum.⁷⁵

^a A sor fölé besúrva.

^b Eredetileg *quator*.

75 A közjegyzői záradék mellett bal oldalon található a közjegyzői jel, amely egy liliom kétszintes talapzaton, alatta két középre futó inda, a mezőben: B[enedictus] P[etri] d[e] W[yfalw].

19.

**A budai káptalan előtt vallották, hogy hét esetben különféle
csodás események történtek
[Óbuda], 1467. május 28. – június 4.**

Eredeti, hártya, komolyan elázott, nehezen olvasható. A függőpecsét és a zsinór elveszett (az utóbbi lila és kék nyomot hagyott a hártyán). A hátoldalon kora újkori kézzel: *L(itte)re cap(itu)li Buden(sis)*. Erre merőlegesen talán 15. századi írással (és áthúzva): *LLXL* (?), felette valószínűleg némileg későbbi írással (áthúzva): *1467*. Bal első sarokban 16–17. századi írással (fordítva): *1549*. Az oklevél borítékja tartalmaz egy rövid, 20. századi, olasz nyelvű tartalmi kivonatot.

ASC AO Pergamene, n. inv. 1406 (régijelzet: II. A. XXXV. n. 40).

Online fénykép: <http://archiviocapitolinorisorsedigitali.it/> (tévesen a n. inv. 2166, II. A. XXXV. n. 39 jelzet alatt feltüntetve, mindenféle kibocsátási adat nélkül).

Capitulum ecclesie Budensis memorie commendamus tenore presentium significantes, quibus expedit universis, quod religiosus frater Benedictus, ordinis Premonstratensis⁷⁶ prepositus Sancti Michaelis archangeli de Insula Leporum | ac discretus Ladislaus presbyter, plebanus parochialis ecclesie de Alkezy⁷⁷ necnon [...] a domina Agatha genitrix et Michael litteratus, frater carnalis prefati fratris Benedicti prepositi, item domina Anastasia, relicta Petri Thewkesi | et Elizabetha, relicta Thome Galyas ac Iohannes Madaraz et domina Ursula, consors eiusdem necnon Elena Gregorii sutoris et Agnes, Mathei Byro consors in dicta Insula Leporum commorantes⁷⁸ in capitulo nostro coram | nobis personaliter constituti de meritis et sepulcro virginis Margarethe, filie condam quarti Bele illustris regis Hungarie in claustrum dominarum sanctimonialium in ipsa Insula Leporum constructo requiescentis infrascripta p[... ..] | [... ..].

Et primo prefati frater Benedictus prepositus ac domina Agatha et Michael literatus fassi sunt in hunc modum, quomodo circa festum Beate Katherine virginis et martyris in anno secundo preterito⁷⁹ quidam frater Georgius [...] | [... ..] per continuum dolorem oculorum lumine privatus et per [...] et viros [...] rabilis iudicatus ad dictam Insulam Leporum et dictum claustrum Beati Michaelis archangeli, preposituram scilicet prefati fratris Benedicti prepositi [...] | [... ..] tus aliis [...] atum prebentibus advenisset et suam n[...] et sententiam medicorum eidem Benedicto exposuisset ac tandem [...] prefati fratris Benedicti prepositi, idem frater Georgius [...] | [...] virginis Margarethe in meritis eiusdem virginis confidens devote [...] as quibusdam diebus frequentaret, tunc mox lumen [...] sanitatem pristinam recuperasset, qui accepta [...] | huiusmodi declarasset, sed ei, quam sibi

76 A domonkos apácakolostortól közvetlenül északra helyezkedett el a premontrei monostor. Benedek prépostra l. *Rupp Jakob*: Buda-Pest és környékének helyrajzi története. Pest, 1868. 62, *Kiss Kolos Jenő*: A margitszigeti Szent Mihályról nevezett premontrei prépostság története. Bp. 1932. 45. (= DL 16 693., DL 16 948.). 1469-ben még mindig az apáti székben: DL 12 803., DL 12 804., DL 17 104–17 106.

77 Keszi (ma Budakeszi) plébániája IX. Bonifác 1400. máj. 1-jén kelt rendelkezésének értelmében közvetlenül az esztergomi érsek joghatósága alá került (Zsigmondkori oklevéltár I–XII. Szerk. Mályusz Elemér et al. Bp. 1951–2013. II/1. 241. sz. – a részletek feltüntetése nélkül). Ez azt jelenti, hogy az (al)keszi plébánosság a maga nemében nem egy hétköznapi plébánosi tisztség volt, meglehetősen előkelő lehetett. Ennek fényében már kevésbé meglepő a jelen oklevélben rögzített 2. sz. vallomás, amely arról szól, hogy az alkeszi plébános több királyi követségben is megfordult.

78 Gályás Tamástól eltekintve (I. 7. és 8. sz. oklevelet) senki nem azonosítható. Mindannyian valószínűleg a Nyulak szigetén éltek és az apácák jobbágjai lehettek.

79 1465. nov. 25.

quadam die circa idem sepulcrum [... ..] et post crebras orationes et fatigas [...] dem obdormienti [... ..] in sompno apparuisset, que quas [... ..] | [... ..] lineo cingere videretur, de quo quidem sompno [... ..] sanitatem recuperasse sensit.

Item discretus Ladislaus, plebanus de Alkezy fassus est, quod cum ipse circa festum Beati Michaelis | archangeli proxime preteritum⁸⁰ in certis legationibus regalibus occupatus de [... ..] suam rediisset, tunc omnia membra eius adeo mirabiliter inflata extitissent, ut ipse ab omnibus eum intuentibus [... ..] | fieri credebantur. Postquam [... ..] meritis prefate virginis Margarethe predictum [... ..] sepulcrum eius ad visitandum se vovisset, tamen omnibus membris eius lavatis, ab omnibus languoribus liberatus fuisset et [... ..] |

Item [... ..] domina Anastasia, relicta Petri Thewkesi fassa est, quod ipsa in mense Iulio preterito⁸¹ super pupillis oculorum eius [...] ac [...] in tantum gravata fuerit, ut sine aliorum iuvamine et ducatu [... ..] | [... ..] valeret. Tamen postquam iuvamine et ducatu aliorum dictum sepulcrum annotate virginis Margarethe visitasset et ipsam in suum adiutorium, [...] orationibus [... ..] invocasset, statim ipsa pristine restituta fuisset [...]. |

Item prenominata domina Elisabetha, relicta Thome Galyas fassa est, quod in anno tertio preterito⁸² in gravissimam infirmitatem et lectum egretudinis incubuisset, cetera pars corporis eius aruisset, unde [... ..] | [... ..] ret, ita, ut huiusmodi arida sua parte nulla haberetur sensibilitas [...] adeo graviter torqueretur, ut se per mensem [... ..] involvere non valeret. Postquam tamen aliorum monitu dictam virginem Margaretham in adiutorium suum | [...] cepisset, mox se demonas habere sensisset et post aliquos dies cum [... ..]ibus suis dictum sepulcrum visitare potuisset, assiduis orationibus iuxta ipsum sepulcrum insistens per merita ipsius virginis Margarethe [... ..] | [... ..] recuperasset firmitatem.

Insuper memorati Iohannes Madaraz et domina Ursula, consors eiusdem fassi sunt, quomodo circa festum penthecostes proxime preteritum⁸³ quidam Anthonius Magnus piscator, frater carnalis [... ..] | [...] in piscatura laboraret, in gravem incidisset infirmitatem [... ..] demonum corpore et extrema vincione in lectis in dicta Insula Leporum [... ..] graviter torqueretur, ut de [...] | nulla spes haberetur. Acciderat, ut domine sanctimoniales hanc novitatem [...] de consensu sedis apostolice super canonizatione beate virginis Margarethe [... ..] premissis novitatibus auditis Te Deum laudamus cum [... ..] | pulsu campanarum in claustrum sonore canerent, prefatus Anthonius [...] admirans quesivisset, quidnam is pulsus campanarum et [... ..] vellent(?), qui cum superinde edoceretur. Statim [...] ac | iungendo prefatam virginem Margaretham, ut suis meritis et precibus [...]tem et sanitatem impetraret, orasset, ipso facto statim e lecto surgens ac magis et magis gratias agens propriis suis viribus dictum sepulcrum beate | virginis visitasset, unde tandem orationibus fuis gratias agens fortior, quam accesserat, remeasset, nonnullaque alia loca in eadem insula ipso eodem die visitasset, et sic pristino negotio se ingerens sanus permaneret etiam nunc. |

80 1466. szept. 29.

81 1466 július

82 1464.

83 1467. máj. 17.

Item pretacta domina Elena, consors Gregorii sutoris fassa est, quod cum circa festum nativitatis Beati Iohannis Baptiste in anno quarto preterito⁸⁴ Iohannes, filius ipsius domine adhuc puerilem agens etatem subitanea fuit | infirmitate preventus, ab omnibus eum intuentibus mortuus censeretur. Postquam ipsa eundem filium suum ad sepulcrum prefati virginis Margarethe deferre voluisset, statim oculos aperiens convalere cepisset, tandemque voto completo | idem puer pristinam omnino accepisset sanitatem.

Postremo antedicta domina Agnes, consors Matthei Byro confessa est, quod cum quedam puella Katharina vocata sorore sua hiis proxime preteritis diebus quotidiana[... ..] | ac ipsa domina Agnes in meritis Sancte virginis Margarethe [...] eandem puellam in festo Sancte Trinitatis proxime preterito⁸⁵ ad sepulcrum eiusdem virginis Margarethe devote detulisset, tunc mox orationibus ibidem [...] factis, ipsa puella [... ..] soluisset. [... ..]. In quorum omnium premissorum testimoniorum presentes litteras nostras privilegiales pendenti sigillo nostro con[signatas eisdem] | duximus concedendas.

Datum infra octavas sacratissimi corporis Christi, anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo septimo.

Et ego, Petrus natus Pauli Forgach de Gara, clericus Quinqueecclesiensis dyocesis, sacra imperiali auctoritate | notarius publicus,⁸⁶ quia premissarum affirmationi et fassioni unacum prefato capitulo ecclesie Budensis presbiteris [... ..] | easque affirmationem et fassionem modo premissis fieri vidi et audivi, ideo presentes litteras dicti capituli super affirmatione | et fassione legitime confectas signo et nomine meis consignavi in fidem et [testimonium omnium | et singulorum] premissorum rogatus et requisitus.⁸⁷

84 1463. jún. 24.

85 1467. máj. 24.

86 Garai Forgácsra l. *Köblös J.: Az egyházi középélet i. m. 292. 32. sz., C. Tóth Norbert: Az esztergomi székeskáptalan a 15. században. I–II. (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 7–8.)* Bp. 2015. II. 62–64., 80. 7. jegyz., 83. 19. jegyz. Egy 1454. évi szentszéki perben tanúként van jelen (*Petro de Gara notario publico*). *Bónis György: Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bírászkodás történetéhez a középkori Magyarországon. (Jogtörténeti tár 1/1.)* S. a. r. Balogh Elemér. Bp. 1997. 336. 2787. sz. (= DL 44 737.) Közjegyzőségére: DL 71 389, DL 71 390, Magyar diplomacziái emlékek Mátyás király korából 1458–1490. Szerk. Nagy Iván, Nyáry Albert. I–IV. (*Monumenta Hungariae historica IV/1–4.*) Bp. 1875–1878. I. 22–25. 16. sz. (milánói példány nyomán).

87 A közjegyzői záradék mellett bal oldalon található a közjegyzői jel, amely egy virágmotívum négyszintes talapzaton. Ez megegyezik más közjegyzői oklevelében alkalmazott közjegyzői jelével (DL 37 389.), csak jelen esetben nyúlánkabb a virág szára.